

ptačí svět

časopis České společnosti ornitologické

2 | 2015

Ptačí svět – časopis ČSO | Ročník XXII, číslo 2/2015 – Vychází čtyřikrát ročně.

Vydává a rozšiřuje Česká společnost ornitologická (ČSO).

Adresa redakce: Ptačí svět, ČSO, Na Bělidle 252/34, 150 00 Praha 5 - Smíchov, tel.: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: cso@birdlife.cz

Redakční rada: **Alena Klvaňová**, klvanova@birdlife.cz, šéfredaktorka

Jaroslav Cepák, krouzkovaci_stanice@nm.cz

Adolf Goebel, adolf.goebel@post.cz | **Lucie Hošková**, hoskova@birdlife.cz

Barbora Kaminiecká, kaminiecka@birdlife.cz

Gabriela Dobruská, dobruska@birdlife.cz | **Jiří Sládeček**, sladeczek@psp.cz

Zdeněk Vermouzek, verm@birdlife.cz | **Lukáš Víktoř**, viktora@birdlife.cz

Grafická úprava a sazba: **Jiří Kaláček** (www.kalacek.cz), **Lea Kaláčková**

Tisk: **POINT Brno**

Toto číslo vyšlo 21. 5. 2015 v nákladu 2 800 výtisků.

Uzávěrka příštího čísla je 25. 6. 2015. Vyjde v srpnu.

Inzerce, předplatné a pokyny pro autory na adrese redakce.

Zaregistrováno u Ministerstva kultury ČR pod č. E12781. ISSN 1801-7525.

Redakce děkuje všem autorům textů i fotografií.

Chřástal polní (*Crex crex*). Foto: Ivan Dudáček (www.ptaci.net).

Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolné zájmové sdružení, zabývající se výzkumem a ochranou ptáků. Má více než 2 000 členů. Realizuje vlastní i mezinárodní projekty, popularizuje a propaguje ochranu ptáků a jejich prostředí. V ČR zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.

BirdLife International je celosvětové sdružení národních organizací na ochranu ptáků a přírody. Působí ve více než 100 státech. Jeho cílem je snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit jejich území a tím přispět k zachování biologické rozmanitosti a udržitelnému využívání přírodních zdrojů. Charakterizuje jej motto: „Společně pro ptáky a pro lidi“ (*Together for birds and people*).

Na vydávání časopisu přispívají členové ČSO, předplatitelé a inzerenti.

Příspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Navštivte webové stránky časopisu birdlife.cz/ptacisvet.html, profil na Facebooku – facebook.com/Ptacisvet nebo si přečtěte časopis v elektronické podobě na publerto.com/title/ptaci-svet.

Publerto

1 | Úvodník / Zdeněk Vermouzek

1 | Z terénu i kanceláře / Lucie Hošková

Co přinesl poštovní holub

2 | Zimující husice rezavé / Martin Hrouzek

2 | Jak děti plní úkoly z Ptačího světa / Libuše Přílučková

Letem ptačím světem

2 | Na Maltě se bude střílet dál / Alena Klvaňová

2 | Psi ochránáři / Barbora Kaminiecká

2 | Léčba majkou / Barbora Kaminiecká

Poznáte...?

3–5 | Poznáte konipasy? / Alena Klvaňová, Jan Hošek

Z významných ptačích území

6–7 | Významné ptačí území Beskydy / Daniel Křenek

Krátké zajímavosti

9 | Chocholouš a skřivan v antických a středověkých textech / Hana Šedinová

Rady, tipy, návody

9 | Skončí zimní sčítání kání? / Pavel Řepa

10–11 | Ochrana ptáků před nárazy do skel / Petr Dobrý

Objektivem...

12–13 | Objektivem Ivana Dudáčka

Mladým ornitologům

14 | Krutihlavovy hlavolamy / Vladka Sládečková

15 | Komiks / Kateřina Jelínková

Zajímavosti z ptačí říše

16–17 | Adopce ptačích mláďat / Karel Makoň

18 | Nářečí českých strnadů: Kterak se z jednoletky stala trvalka / Lucie Diblíková, Pavel Pipek

Ze života ČSO

19 | Nový evropský hnízdní atlas ptáků / Martin Kupka

Ptáci v ohrožení

20 | Používejme playback s rozumem! / Václav Beran, Tomáš Bělka, David Horal

21 | Policejní kynologové ve službách ochrany orlů / Zdeněk Vermouzek

21 | Cesta k bezpečným sloupům vede i přes fotografie / Lucie Hošková

Za ptáky do světa

22–24 | Nejpodivnější ptačí koktejl světa / Tomáš Grim

Časopis Ptačí svět je pro členy ČSO zdarma, roční předplatné za 249 Kč objednávejte na cso@birdlife.cz.

kalendář akcí květen–září 2015

Podrobnosti na birdlife.cz a uvedených adresách.

30. 5. – Vycházka za Ptákem roku 2015 potápkou černokrkou na Bohdanečský rybník.

30. 5. – Den s cementárnou v prostorách Lafarge Cement Čížkovice, stánek ČSO, zábava pro děti.

5. 6. – Noční příroda Josefovských luk s žábami, mýrami i netopýry, Poklasný mlýn pod Josefem, od 19:00 hod.

5. 6.–31. 8. – Putovní výstava Čápi 2014, NP České Švýcarsko, cap.birdlife.cz.

6.–7. 6. – Exkurze ČSO do Krkonoš, www.primaroute.cz.

11. 7. – Bioslavnosti, prostor firmy Pro-Bio, Staré město pod Sněžníkem, stánek ČSO, zábava pro celou rodinu, www.probio.cz.

4.–6. 9. – Víkend pro rodiny s dětmi, www.birdlife.cz.

24. 9. – 28. 9. – Exkurze ČSO do Hortobágy, www.primaroute.cz.

Kdy, kde, jak a proč pozorovat ptáky?

Odpověď najdete v nové slovenské ornitologické příručce!

Recenze a odkaz pro stažení na www.birdlife.cz/prirucka.html

Foto: Šimon Bábek

Aktivista je u nás sprosté slovo. Alespoň pro velkou část národa. Je to někdo, kdo se bez znalosti a zodpovědnosti za výsledek plete do věcí, do kterých mu nic není. A ekologický aktivista je z aktivistů nejhorší.

Jednou jsem na debatě u ministra životního prostředí Chalupy řekl, že jsem aktivista. A to profesionální, protože mám aktivní ochranu přírody v popisu práce. Přítomní se divili – do té doby mne považovali za odborníka.

Může být odborník aktivistou a aktivista odborníkem? Co když má aktivista své požadavky odborně podložené? Právě jako BirdLife International i ČSO. Chráníme ptáky, „protože je máme rádi“, ale co je zrovna třeba udělat, to vychází z důkladné znalosti situace a vědecky podložených argumentů.

Bohužel odborná argumentace často nestačí a je třeba ukázat, že závěrům odborníků věří a podporuje je mnohem víc lidí. Petici Za záchranu zemědělské krajiny podepsalo přes 25 tisíc lidí a nikdo se jich neptal, zda se cítí být aktivisty. Důležité je, že obětovali pár minut času, podepsali a odeslali petici – aktivně vyjádřili svůj názor. Některé z požadavků se pak podařilo prosadit do nové podoby zemědělských dotací. A to je velký úspěch.

Podobná anabáze nás nyní čeká na evropské úrovni. Předseda Evropské komise Juncker chce od základu změnit systém ochrany přírody v Evropě – přepracovat evropské směrnice o ptácích a o stanovištích do „nové, moderní legislativy“. Máme přitom, například v ptačích oblastích soustavy Natura 2000, odborně podložené důkazy, že současná legislativa funguje, že se ptákům v ptačích oblastech daří lépe než jinde. A pokud jsou někde problémy, pak tam, kde se směrnice uplatňují jen na papíře. Stejně dobře bohužel víme, že současnému politickému vedení Evropy nebudou tyto argumenty stačit. Dobrou zprávou alespoň je, že Evropská komise je zvyklá si zjišťovat názory obyvatel a do značné míry se jimi i řídit. Na každém z nás záleží, zda dané možnosti využijeme – zda obětujeme pár minut času a v probíhajících veřejných webových konzultacích podpoříme sami za sebe, jako plnoprávní občané Evropy, názory a požadavky, které na základě podrobné znalosti celé situace prosazuje BirdLife International, ČSO a další organizace.

Prosim tedy, ať už je váš pohled na aktivistu jakýkoli, napište Evropské komisi svůj vlastní názor na ochranu ptáků a přírody v Evropě. Odkaz naleznete na webu ČSO www.birdlife.cz.

Děkuji!

Zdeněk Vermouzek

Foto: Ivan Dudáček (ptacinec)

Na zaplavených Josefovských loukách se zastavují snad všechny druhy táhnoucích bahňáků, tokají zde bekasiny otavní (na obrázku) a pravděpodobně i další cílový druh, čírka modrá.

.....

🐦 **Josefovské louky se dočkaly své první pozorovatelné.** Poprvé byla navštívena dobrovolníky, pomáhajícími na Josefovských loukách v rámci březnové akce Uklidme svět.

🐦 **V dubnu 2015 jsme společně s European Bird Census Council (EBCC), Vogelwarte Sempach a Katalánským ornitologickým institutem (ICO) zorganizovali školení k metodice mapování ptáků pro potřeby Evropského hnízdního atlasu.** Spolu s kolegy z dalších zemí jsme školili ornitology na Ukrajině a v Srbsku. Velmi dobrá znalost určování ptáků v terénu a nadšení, patrně zejména u kolegů v Srbsku, jsou skvělým základem pro další práce na atlase. Máme tak naději, že i země, kde podmínky monitoringu ptáků na dobrovolnické bázi příliš nepřejí, dodají kvalitní data pro Evropský atlas a třeba vydají i svůj vlastní hnízdní atlas. Naše pomoc těmto zemím bude nadále pokračovat.

🐦 **Sledování čápů prostřednictvím webu cap.birdlife.cz pokračuje i letos.** Čápi jsou oblíbení a je pravděpodobné, že z loňského sčítání se stane další dlouhodobý program se svým okruhem věrných spolupracovníků.

🐦 **Na šesti pískovných společnostech Českomoravský štěrtek, a.s. a CEMEX se instaluje celkem 24 hnízdních ostrůvků pro rybáky obecné.** Jde o ukázkovou spolupráci firem a nevládní organizace.

🐦 **Občanská věda si získává další příznivce. Měření průhlednosti vody Secchiho deskou zaujala kolegy z České limnologické společnosti,** kteří spolu s dalšími organizacemi začali měření aktivně propagovat.

🐦 **Policie zahájila spolupráci s několika místními ornitology** na cílené ochraně dravců v problémových oblastech.

🐦 **V rámci přípravy atlasu hnízdního rozšíření běží podrobné mapování všech ptáků v ptačích oblastech.** Na této akci spolupracuje ČSO s Českou zemědělskou univerzitou a AOPK ČR.

🐦 **Zájem o Rorýsí školy, pravděpodobně jak vlivem propagace, tak prezentace na seminářích Klubu ekologické výchovy, o. s., stále roste.** V současné době máme více než 15 zájemců. Několik škol řeší ochranu rorýsích hnízdišť v rámci probíhajícího zateplování, zatímco jiné školy vyvěsily budky a nyní se chystají sledovat přilet rorýsů. První Rorýsí školou letošního roku a celkem již devatenáctou se stala ZŠ Klimkovice.

🐦 **Na třech středních zemědělských školách v Olomouckém kraji jsme v rámci projektu „Možnosti ochrany ptáků a biodiverzity“ zahájili výukový program zacílený na ubývající ptačí druhy českého venkova.** Program je rozdělený do dvou bloků. První se věnuje vývoji zemědělské krajiny ve středoevropském regionu zejména z pohledu jeho ptačích obyvatel včetně důvodů, proč má smysl je chránit. Zvýšená pozornost pak je věnována druhům s užší vazbou na ornou půdu, zejména čejce chocholaté. Ta byla i cílovým druhem dvou exkurzí zorganizovaných pro školy v Přerově a v Šumperku. Studenti při nich měli možnost vidět ptáky v jejich přirozeném prostředí, pomáhali dohledat hnízda ohrožená zemědělskou technikou a seznámili se i s metodami výzkumu tohoto druhu.

Zimující husice rezavé

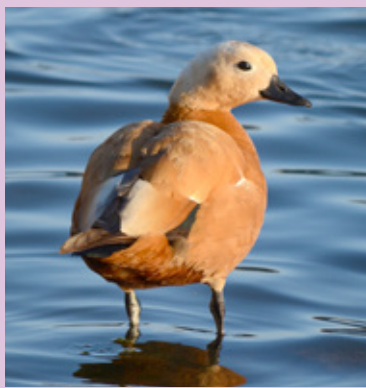

Foto: Martin Hrouzek

Na řece Moravě v Uherském Hradišti a blízkém okolí zimovaly husice rezavé. Byly zpočátku čtyři, jedna v průběhu zimy zmizela. Divoké husice žijí nejbližší od nás v jihovýchodní Evropě, dále v Africe a Asii. Evropské populace táhnou na zimu do Asie, jen výjimečně přezimují v Evropě. Hradištské husice proto velmi pravděpodobně pocházely z chovu v zajetí, i když neměly chovatelské kroužky a nebyly úplně krotké.

Možná proto budeme brzy běžně používat termín „zdivočelá populace“ – exotické kachny, husy a labutě jsou pozorovány čím dál častěji po celé naší republice a v některých evropských zemích jsou už běžné. To ale nijak nesnižuje fakt, že jsou to krásní ptáci a dosud nebylo mnoho příležitostí si je prohlédnout zblízka. Do Hradiště se přijela podívat spousta milovníků ptactva, psalo se o nich v místním tisku a v březnu dokonce pár husic tokal na řece Moravě přímo v centru města. Občas zmizely na blízké Staroměstské rybníky, kde se snad budou zdržovat mimo zimní období. Když jsem poslal fotky kamarádům do Anglie, nevzbudily žádné velké emoce. O tom, zda budeme tuto krásnou kachnu vídat i v budoucnu, hovoří komentář jednoho z nich: „Husice rezavé? Ty jsou tady úplně všude!“

✉ Martin Hrouzek, Uherské Hradiště

Jak děti plní úkoly z Ptačího světa

Velkou radost nám udělali žáci IV. A a paní učitelka Libuše Přílučková ze ZŠ Kvítková 433 ve Zlíně. Ptáka roku, potápku černokrkou, pojali jako kobereček, rohožku z bambulí. Koberečků vzniklo více, všechny byly stejně krásné, ale museli jsme vybrat jen jedno foto.

Foto: Libuše Přílučková

Jak píše paní učitelka: „Zkoušeli jsme i podle Vašeho časopisu s korkovou zátkou rozeznat stavbu těla a užili jsme si při tom hodně legrace.“

Foto: Libuše Přílučková

Na Maltě se bude střílet dál

Maltané měli letos jedinečnou příležitost ukončit během národního referenda kontroverzní lov ptáků. Malta je díky své poloze na tahové cestě mezi Afrikou a Evropou významnou zastávkou tisíců migrantů. Zdejší tradiční lov ptáků je dlouhodobě ožehavým tématem. Podle zákonů Evropské Unie je zakázán, maltské vládě se však podařilo prosadit výjimku. Malta je tak jedinou evropskou zemí povolující odstřel hrdliček divokých a křepelek polních. Přitom početnost obou druhů v Evropě klesá, hrdliček dokonce ubylo 77% od roku 1980! Navíc se cílem střelců stává i mnoho dalších, i velmi vzácných, druhů.

V dubnu se podařilo uspořádat referendum, jehož cílem byl zákaz jarního lovu. Těsná většina, 50,9% voličů, byla ale bohužel proti. Jejich rozhodnutí přitom bude mít dopad na ochranu ptáků v celé Evropě. Padnou-li totiž migranti na Maltě za obětí lovcům, nedostanou ani šanci zaháznit a jejich počty pochopitelně klesají. Ochranné snahy v ostatních zemích jsou pak marné.

Boj proti lovu ptáků ale nekončí. Ariel Brunner z BirdLife Europe říká: „Lov na Maltě odporuje legislativě EU, kterou Malta jako její člen musí respektovat. V tomto případě se více než jindy ukazuje, jak potřebné jsou pro ochranu evropské přírody zákony EU.“

✉ Alena Klvaňová

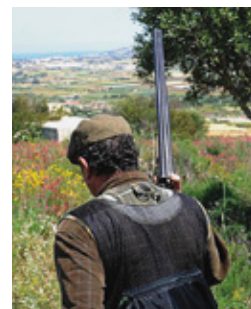
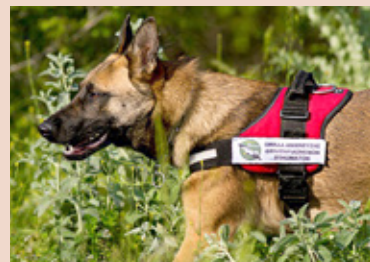

Foto: timesofmalta.com

Psí ochranáři

Že existují speciálně vycvičení psi na vyhledávání drog a peněz, je všeobecně známo. V poslední době jsou již psi cvičeni i k hledání pašovaných zvířat nebo třeba slonoviny. V Maďarsku a nyní i v Řecku využívají psy k vyhledávání otrávených návnad. V severovýchodním Řecku se ve volné přírodě stále můžeme setkat s vlky, medvědy, šakaly, supy a orly. A právě přítomnost těchto predátorů je některým majitelům dobytka a ovcí trnem v oku. V roce 2012 zaznamenali u řeky Nestos případ otravy čtyř orlů skalních a 40 supů bělohlavých, a Řecko tak rázem ztratilo skoro 40% své supí populace. Smutný je i případ supa mrchožravého pojmenovaného Lazarus, kterého vyléčili z otravy, a následně byl vypuštěn se satelitním vysílačem. Poté, co přezimoval v Africe, se vrátil na jaře 2013 do Řecka, kde opět pozřel otrávenou návnadu a uhynul. V Řecku přežívá posledních 10 párů tohoto druhu. Speciálně vycvičení psi Kiko a Kuki nyní prohledávají stovky kilometrů území a jen v loňském roce objevili 30 otrávených zvířat a kolem 10kg otrávených návnad, které byly zlikvidovány ještě dřív, než způsobily pomalou a bolestivou smrt.

podle birdlife.org.

HOS/Tasos Mpounas/LifeNeophron.eu

Léčba majkou

Španělská vědci zjistili, že samci dropa velkého v době toku ve zvýšené míře konzumují jedovaté broučky majky. Proč riskují otravou jedem kantaridinem, který tyto broučky obsahují? Zřejmě je na vině pohlavní výběr jako v mnoha jiných případech zvláštního chování samců. Kantaridin působí antiparazitárně a rovněž antibakteriálně, takže ničí původce mnoha pohlavně přenosných infekčních nemocí. Samičky proto velmi bedlivě zkontrolují okolí kloaky a řitního otvoru natrásajícího se samce a spáří se jen s tím, který nejeví žádné známky infekce, což signalizují čistá bílá pírká v inkriminovaných místech. Není proto divu, že samci s vidinou přenosu vlastních genů do další generace raději riskují otravou jedovatými broučky, než odmítnutí přilákané samičky. Majky konzumují preventivně obě pohlaví, ale jen samci toto činí ve zvýšené míře právě v období toku.

podle C. Bravo et al. 2014, PLOS ONE

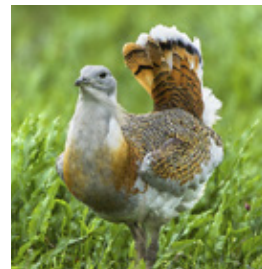

Foto: F. Veronesi (CC-BY-SA 2.0)

Poznáte konipasy?

konipas citrónový

Když se řekne konipas, nejspíš si představíte černobílého „třasořitku“, jak si vykračuje po hřebeni střechy, po silnici nebo kolem potoka a potřásá ocáskem. Lidový název vychází z typického chování, které je společné všem konipasům a inspirovalo také Angličany, kteří konipasovi říkají *wagtail* (to wag – potřásat, tail – ocas), či Slováky a jejich *trasochvosta*. I německé *Bachstelze* zmiňuje výrazný ocas (odvozeno ze Sterz – ocas) a navíc ještě oblibu vodních toků (Bach- potok). Český rodový název připomíná jiné nápadné chování, a to zálibu konipásků hledat potravu na pastvinách ve společnosti hospodářských zvířat. Nejen, že se kolem nich shlukuje více hmyzu, ale také proto, že zvířata svým přecházením plaší krypticky zbarvený hmyz, který by jinak ptáci přehlédli.

Všichni konipasi světa, kterých je pouhopedvaných dvanáct druhů, jsou zbarveni buď černobíle, nebo mají ve svém šatě více či méně žluté barvy. Výrazným znakem skupiny je tvorba mnoha barevně odlišných poddruhů, což platí především pro konipasa lučního, z jehož 17 poddruhů najdeme zhruba 8 v Evropě. Na našem území se můžeme setkat se čtyřmi druhy nominálních poddruhů. Určování není tvrdým oříškem, pokud se jedná o samce ve svatebním šatě. Zato v zimě se prakticky nedají odlišit od samic a přejímají jejich šat. Také mladí ptáci v první zimě se spíše podobají samicím, jsou zbarveni matně a postrádají výraznou kresbu a barvy dospělých. To nás ale nemusí vyvést z míry, neboť tou dobou u nás zastihneme pouze konipasa bílého, a to ještě v malém počtu, nebo výjimečně konipasa horského.

Naším nejhojnějším konipasem je **konipas bílý**, který využívá širokou paletu biotopů. Dokázal se dobře přizpůsobit i lidským sídlům, kde ho potkáme na trávnících či na parkovištích. Je to ale především pták okolí vod a otevřených krajiny, kde zpívá z vyvýšených míst.

Často je to právě jeho výrazný křik *cilip-cilip*, co slyšíme ještě dříve, než uvidíme konipásku letět typickým rychlým vlnkovitým letem, při kterém upoutá dlouhý natažený ocas s bílými krajními rýdovacími pery. Rád se také prochází mělkou vodou a hledá vodní hmyz a jeho larvy, nebo se koupe. V hnízdění dobře je teritoriální, a tak nejčastěji uvidíme pouze jednotlivé ptáky. Zato po hnízdění se konipasi bílí sdružují do mnohasethlavých hejn a s oblibou nocují např. v rákosinách, ale i na stromech ve městech.

Druhým naším nejpočetnějším druhem je **konipas horský**, kterého poznáme podle žluté hrudi a břicha a černého hrdla, které je u samice světlejší, šedavé. Setkáme se s nimi především u rychle tekoucích toků. Má ze všech konipasů nejdelší ocas, který mu pomáhá udržet rovnováhu, když se naklání pod vodní hladinu za potravou. Slouží i při lovu létající kořisti, kdy usnadňuje manévrování. Jako jediný z konipasů má masově zbarvené nohy. V letu je nápadný bílý proužek v křídle. Vyhledává především vyšší polohy v horách a podhůří, v nížinách hnízdí zřídka.

Konipas luční se může na první pohled zdát podobný konipasu horskému, protože má výrazně žlutě zbarvenou celou spodinu těla. Zada jsou však hnědavá a především chybí černé hrdlo, má také výrazně kratší ocas. Setkáme se s ním spíše v nížinách, i když byl zastížen i v Krkonoších nebo na Šumavě. Hojný je na podkrušnohorských výsypkách, najdeme ho v Poohří, Polabí či na jižní Moravě, kde vyhledává podmáčené louky. Rád vysedává na vrších bylin nebo keřů, odkud zaslechneme jeho jednoduchý vrzavý zpěv.

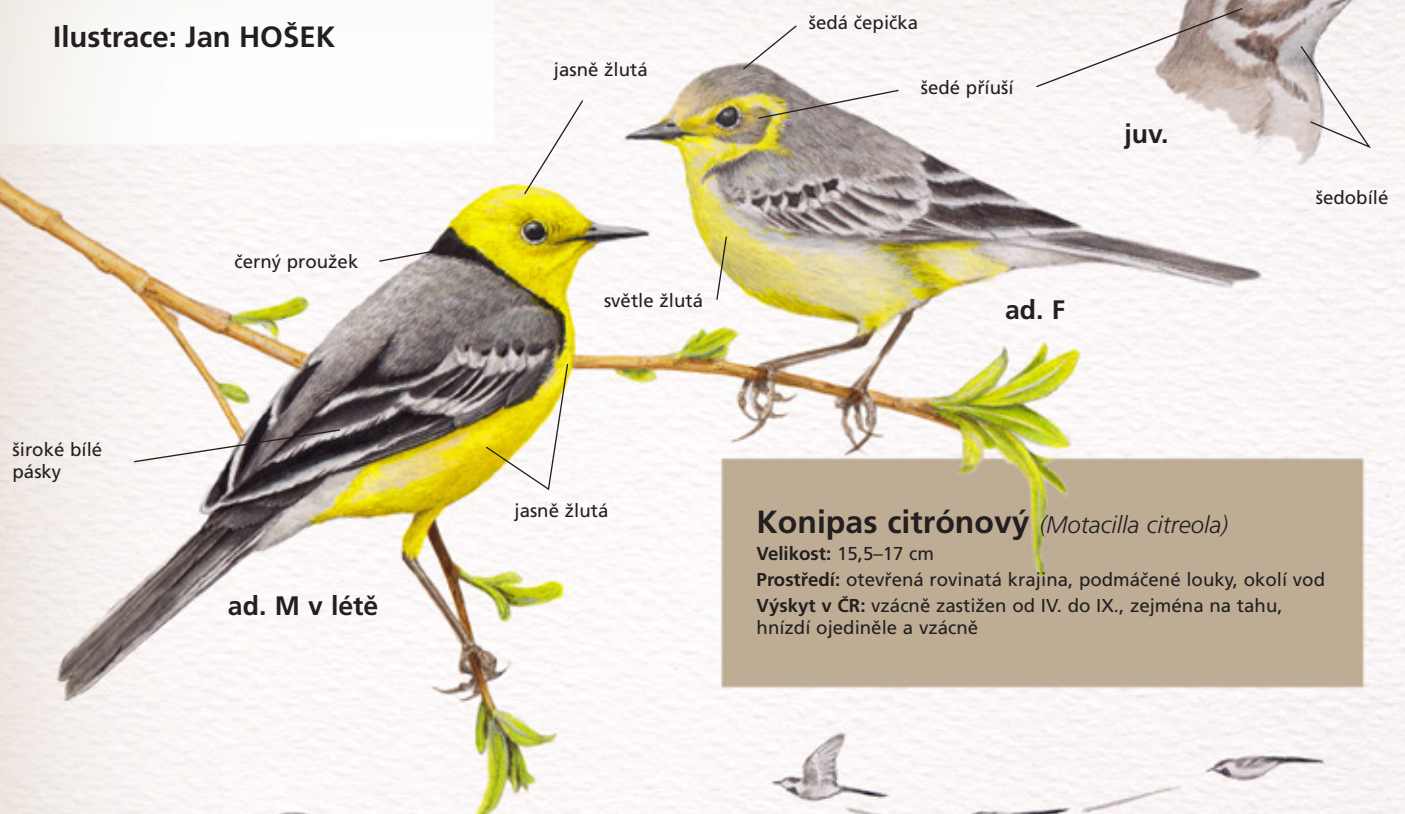
Na našem území se můžeme setkat ještě s jedním druhem konipasa, je to ale spíše dílo náhody. **Konipas citrónový**, má hlavu, hrud a břicho zářivě žluté, zada jsou šedá. Tento pták severovýchodní Evropy a Asie se na západ začal šířit v druhé polovině 20. stol. Od té doby jsou i u nás nepravdělně zaznamenávána ojedinělá pozorování, především na jarním tahu od dubna do června. V hnízdění době byl zastížen jen v Krkonoších.

Alena Klvaňová

Konipasi

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

Konipas citrónový (*Motacilla citreola*)

Velikost: 15,5–17 cm

Prostředí: otevřená rovinatá krajina, podmáčené louky, okolí vod

Výskyt v ČR: vzácně zastížen od IV. do IX., zejména na tahu, hnízdí ojediněle a vzácně

Konipas bílý (*Motacilla alba*)

Velikost: 16,5–19 cm

Prostředí: otevřená krajina, okolí vodních toků i v lidských sídlech, pastviny blízko hospodářských budov, za tahu nocuje v rákosinách

Výskyt v ČR: pravidelně, místy běžně, od konce II. do IX., malá část populace zimuje

Stav a početnost v ČR: po výrazném poklesu mezi lety 1990–2006 došlo k nárůstu a dnes je trend stabilní, 100–200 tis. párů

šedá kresba

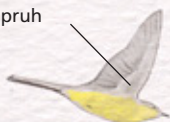
juv.

olivově hnědá

*Tato sbírá potravu
u polních kvojiček*

šedý pruh

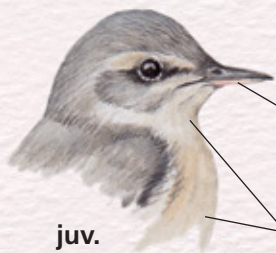

Konipas luční

bílý pruh

Konipas horský

juv.

bílé (bělavé)

spodní zobák růžový

šedá, méně výrazná kresba

světle žlutá

šedá

černé

hnědavě růžový běhák

ad. M v létě

nápadně dlouhý ocas a krátké nohy
(v porovnání s ostatními konipasy)

Konipas luční (*Motacilla flava*)

Velikost: 15–16 cm

Prostředí: otevřená krajina, v blízkosti vodních toků a rybníků, podmáčené louky a pastviny především v nížinách

Výskyt v ČR: pravidelně, ale nehojně hnízdí a protahuje od konce III. do IX.

Stav a početnost v ČR: silný pokles, 600–1 200 párů

zářivě žlutá

světle šedohnědá

světle žluté

ad. F / ad. v zimě

Konipas horský (*Motacilla cinerea*)

Velikost: 17–20 cm

Prostředí: v blízkosti rychle tekoucích vod, převážně v horských oblastech, ale i v nížinách

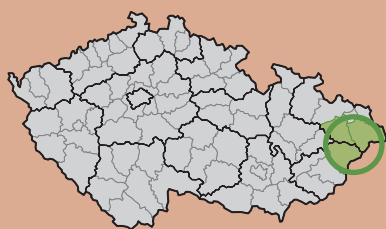
Výskyt v ČR: pravidelně od III. do X., řídce zimuje

Stav a početnost v ČR: stabilní trend, 20–40 tisíc párů

Literatura

- SVENSSON L., MULLARNEY K. A ZETTERSTRÖM D. 2009: Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu. II. vydání. Ševčík, Plzeň.
- ŠTASTNÝ K., BEJČEK V. A HUDEC K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003. Aventinum, Praha.
- Výsledky Jednotného programu sčítání ptáků v ČR (www.jpsp.birds.cz)

Významné ptačí území Beskydy – Ptačí oblast Beskydy a Horní Vsacko

Obě ptačí oblasti leží na území CHKO Beskydy, která je zároveň Významným ptačím územím (IBA) Beskydy a rozkládá se na ploše 1200 km². Je to největší CHKO a IBA v České republice a obě ptačí oblasti (PO) zahrnují přibližně dvě třetiny celé IBA. Ptačí oblasti byly vyhlášeny pro dvanáct druhů ptáků. Jedná se o strakapouda bělohřbetého, žlunu šedou, datla černého, datlíka tříprstého, kulíška nejmenšího, puštíka bělavého, čápa černého, tetřeva hlušce, jeřábka lesního, lejska malého, chrástala polního a tuhyka obecného.

Zatímco v PO Beskydy je předmětem ochrany pouze deset lesních druhů, v PO Horní Vsacko jsou to i dva druhy zemědělské krajiny. Zastoupení druhů v ptačích oblastech je dáno především charakterem obou území. PO Beskydy zahrnuje lesnatou oblast a nacházejí se v ní nejvyšší beskydské vrcholy (Lysá hora 1323 m n. m., Smrk 1276 m n. m., Kněhyně 1257 m n. m., Travný 1206 m n. m. a Čertův mlýn 1206 m n. m.) a nelesní biotopy tvoří jen malé procento území. Ptačí oblast Horní Vsacko je tvořena dvěma hlavními hřebeny Vsetínských vrchů a Javorníků, na jejichž úbočích se nachází unikátní zemědělská krajina tvořená pestrou mozaikou luk, pastvin a rozptýlené zeleně.

Hlavními ohrožujícími faktory je v celé IBA i nadále nevhodné lesnické hospodaření spočívající ve způsobu obnovy lesních porostů a jejich následné pěstební péči a rovněž výsadba stanovištně nepůvodních druhů dřevin. Nejpalčivější je tento problém v PO Horní Vsacko, kde byla za posledních 25 let vykácena nebo fragmentována velká rozloha starých bukových a jedlobukových porostů. To se podepsalo především na silném poklesu početnosti lejska malého a strakapouda bělohřbetého. Na hranici existence se v PO Horní Vsacko udržuje i populace datlíka tříprstého. Situace datlíka je lepší v PO Beskydy a v centrální části IBA, kde je populace stabilní. Populace datla černého je dlouhodobě stabilní a žluna šedá má mírně klesající trend. Jako stabilní až mírně rostoucí je hodnocena populace

čápa černého. Poměrně dobře je na tom jeřábek lesní, jehož početnost se v PO Beskydy pohybuje kolem 100–110 párů. V PO Horní Vsacko nelze trend dostatečně vyhodnotit, protože jednotlivá teritoria jsou značně rozptýlena. Kritická situace je u tetřeva hlušce, pokud se ještě dá o populaci hovořit, protože se pohybuje hluboko pod hranicí životaschopnosti. Mírně klesající trend má početnost chrástala polního, a to na celém území IBA. Naopak populace tuhyka obecného, čítající jen v ptačí oblasti Horní Vsacko 500–600 párů, je stabilní, stejně jako početnost naší nejmenší

sovy kulíška nejmenšího. Pozitivní vývoj má populační trend puštíka bělavého a dokonce se rozšiřuje dále na západ a objevují se i pozorování mimo Beskydy.

V IBA působí patronátní skupina, kterou tvoří celkem 7 spolupracovníků a dalších 5–10 příznivců. Náplní její práce je především monitoring ptačích druhů, které jsou předmětem ochrany v ptačích oblastech, ale i dalších, zejména vzácných a ohrožených, druhů ptáků. Členové patronátní skupiny se dle svých možností snaží zapojovat do různých výzkumných

Nejsilnější populace jeřábka lesního u nás žije v Ptačí oblasti Beskydy.

a ochranných projektů nebo sami dle možností tyto projekty realizují.

Od vyhlášení ptačích oblastí byly zpracovány tři odborné studie, týkající se lesních druhů ptáků, předmětů ochrany v obou PO. Jejich cílem bylo detailní zhodnocení rozšíření a početnosti studovaných druhů. Byly zpracovány návrhy opatření pro zachování či zlepšení stavu jejich biotopů. Tyto studie byly předány správě CHKO Beskydy a staly se podkladem pro vymezení zonace a plán péče o CHKO a jsou využívány k vydávání závazných stanovisek ke zpracovávání nových Lesních hospodářských plánů. Díky těmto studiím a aktivnímu přístupu Správy CHKO Beskydy se podařilo za posledních osm let změnit na velké ploše lesnické hospodaření. V lesích, které jsou biotopem předmětných druhů, se dle jejich kvality ponechává různé množství stromů na hektar k úplnému dožití, nejčastěji 20–50 jedinců, a v některých porostech jsou těžební zásahy omezeny ještě více. Nejvýznamnější porosty Správa CHKO vyhlásila jako maloplošná chráněná území (MZCHÚ) a jejich celková rozloha je nyní kolem 1400 ha. Tato území vznikla v letech 2004–2014, a to především v PO Beskydy. Takový rozsah opatření v lesích by nebyl možný bez dobré spolupráce s Lesy České republiky s.p., zejména Lesní správou (LS) Ostravice, LS Jablunkov, LS Morávka, LS Frenštát. Škoda, že v PO Horní Vsacko spolupráce s tamní lesní správou není ani zdaleka na takové úrovni jako v PO Beskydy.

V současné době se na území obce Staré Hamry připravuje vypouštění tetřeva hlušce, jehož cílem je posílení stávající populace. Na území Lesní správy Ostravice byla za vzájemné spolupráce podniku Lesy České republiky a Správy CHKO Beskydy vymezena tzv. Tetřeví oblast Trojačka o celkové rozloze 270 ha. Členové patronátní skupiny zpracovali pro tuto oblast plán péče, z něhož vyplývá, že pro vytvoření a udržení tetřevího biotopu je nutné výrazné prosvětlení porostů s cílovým zastoupením 100–120 stromů/ha, podpora pionýrských a bobulonosných druhů dřevin a jedle, výrazné snížení černé a spárkaté zvěře a rozšíření tetřeví oblasti na rozlohu 680 ha.

Datel černý vytváří v lesích podmínky pro hnízdění prakticky pro všechny dutinové hnízdiče.

Členové patronátní skupiny se zapojují i do správních řízení vedených správou CHKO Beskydy, jejichž předmětem je zejména ochrana ptáků, ale i dalších vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů.

Každoročně probíhá v IBA Beskydy monitoring sov, zaměřený především na puštíka bělavého, sýce rousného a kulíška nejmenšího. Už čtvrtým rokem je na ekofarmě v Muchovicích pod Lysou horou organizována monitorovací akce známá pod názvem „Beskydské houkání“, která se těší rostoucímu zájmu ornitologů. V roce 2014 a 2015 byla akce podpořena malým členským grantem ČSO a účastnilo se jí kolem dvaceti ornitologů z různých koutů republiky. V letech 2012 a 2013 se členové patronátní skupiny spolu se sdružením TYTO věnovali podpoře hnízdění sýce rousného. Během projektu bylo vyvěšeno 270 budek a zmapovány desítky stromů s dutinami.

V IBA Beskydy probíhá také tzv. celobeskydské sčítání chřástalů, které je organizováno Českým svazem ochránců přírody, míst-

ní základní organizací Orchidea Valašsko, a Správou CHKO Beskydy. Do mapování se kromě ornitologů, pracovníků CHKO Beskydy, zapojují také dobrovolní strážci CHKO a v posledních letech také běžní občané. Mapování získává na popularitě zvláště mezi veřejností a každoročně se daří pokrýt stále větší území. Informace o mapování a výsledky akce jsou zveřejňovány na stránkách www.valasskakrajina.cz. V roce 2014 byl dále zahájen výzkum lejska malého pomocí značení barevnými kroužky a v tomtéž roce se podařilo odchytit celkem 21 ptáků. Cílem výzkumu je zjistit především věrnost ptáků hnízdišti a také získat informace o zimovištích a tahových cestách. Od roku 2015 bude barevné značení probíhat také u strakapouda bělohřbetého a datlíka tříprstého.

Každoročně je na třech místech organizováno členy patronátní skupiny Vítání ptačího zpěvu s účastí celkem 60–90 osob a během roku proběhne i několik přednášek, nejčastěji pro školy.

V roce 2014 byla za pomoci dobrovolníků vysazena 200m dlouhá mez pro ptáky, tvořená především trnitými keři, zejména hlohem, trnkou nebo růží šípovou. Celkem bylo vysazeno 670 keřů. Na výsadbu meze byly získány finanční prostředky z Agentury ochrany přírody a krajiny.

Akce a projekty v Ptačí oblasti Beskydy jsou tedy pestré a úspěšné, a to díky působení mnoha ornitologů a také dobrovolníků. Naproti tomu v Ptačí oblasti Horní Vsacko bohužel dobrovolní spolupracovníci prakticky chybí a nikdo se území dlouhodobě nevěnuje. Přitom je tato ptačí oblast nejen ornitologicky zajímavá, ale zároveň se jedná o nádherné území s jedinečnou valašskou krajinou.

Daniel Křenek | je koordinátorem patronátní skupiny v IBA Beskydy, zabývá se lesními druhy ptáků a druhy zemědělské krajiny. Pracuje na Městském úřadě v Českém Těšíně na odboru výstavby a životního prostředí.

Při monitoringu ptáků se kromě mnoha zajímavých druhů dají ráno pozorovat i poetické lesní scenerie.

Puštík bělavý
Strix uralensis

Vyskytuje se v severní a severovýchodní části Evropy (Švédsko, Finsko, Pobaltí) a v severní části Asie (Rusko) až po Koreu a Japonsko. V České republice se vyskytuje vzácně, a to na Šumavě a v Beskydech.

Puštík bělavý vypadá jako výrazně větší, mohutnější a světlejší puštík obecný. Rozpětí křídel dosahuje okolo 120 cm, výjimečně až 170 cm. Zbarven je nápadně světle, vyskytuje se však i tmavá varianta. Obličej je okrouhlý, oči černohnědé. Samice dorůstají větší mohutnosti (samec 540-730 g, samice 720-1200 g).

Společně dokážeme více...

Cítíme odpovědnost za životní prostředí kolem nás. Proto ročně investujeme přibližně 200 milionů Kč do rekonstrukce elektrického vedení vysokého napětí, abychom přispěli ke snížení rizika poranění zejména dravých ptáků nebo čápů. Jako první jsme získali atest od Agentury ochrany přírody a krajiny na novou konstrukci konzoly Pařát III, která umožňuje bezpečné přisedání ptactva.

I v roce 2015 pokračujeme v úspěšné spolupráci s Českou společností ornitologickou.

... třeba zachránit ptačí život.

e-on

Chocholouš a skřivan v antických a středověkých textech

Vztyčená peříčka na hlavě některých zástupců čeledi skřivanovitých, a to zvláště chocholoušů, jsou natolik výrazným rysem, že ovlivnila jejich pojmenování nejen v češtině, ale rovněž v klasických jazycích. Starořecký filozof a přírodovědec Aristoteles uvádí ve svých zoologických pojednáních názvy *korydos* a *korydallos*, které jsou odvozeny od slova *korys*, „přilba“,

v latinských textech se objevuje jméno *galerita*, jež souvisí se slovem *galea*, „přilbice“, ochrannou helmu, jež byla součástí výzbroje starořeckých hoplītů, totiž zdobil výrazný chochol z koňských žíní. O dalším latinském jménu *alauda*, jež zmiňuje ve své encyklopedii římský polyhistor Plinius Starší, je známo pouze to, že je galského původu. Všechny tyto termíny označovaly ve starověku nejen chocholouše, ale pravděpodobně i skřivana polního, který nosí částečně vztyčená temenní pera, a starověcí autoři proto pokládali oba ptáky za zástupce téhož druhu. Teprve novověcí přírodovědci oba latinské názvy významově oddělili a zvolili první výraz jako rodové jméno chocholouše (*Galerida* Boie) a druhý jako rodové jméno skřivana (*Alauda* Linné).

Antické a středověké texty neposkytují o skřivanu a chocholouši mnoho údajů. Je to údajně drobný a nevýrazně zbarvený pták s chocholkou, který při nevlídném počasí sedí tiše na zemi, avšak za pěkného počasí třepetá ve vzduchu křídly a přitom radostně zpívá (proto bylo jméno *alauda* vykládáno lidově jako *a laude*, to jest „podle chvály“, kterou prý tento ptáček hlásá svým zpěvem). Má panickou hrůzu z jestřába a při jeho útoku hledá ochranu u člověka – vletne mu prudce do náruče nebo se mu vmáčkne do dlaně, protože si je vědom toho, že jestřáb jej neušetří, kdežto od člověka se může dočkat slitování. V pramenech českého středověku se pak vedle jmén *alauda* a *galerita*, překládaných většinou zvukomalebnými výrazy *skrzywanecz* a *skrzywanek*, objevují ještě další termíny, ne vždy však dokážeme rozluštit, jak byla tato slova vytvořena. Nejasného původu je například jméno *annoda*, jež český lexikograf 14. století Bartoloměj z Chlumu řečený Klaret překládá jako *drlicze* a uvádí, že tento pták je příbuzný skřivanu, má na hlavě jakousi korunku, a v době, kdy vychovává mláďata, zpívá za letu do výše; pak se prudce spustí dolů a volá přitom „trpím, trpím!“. Popis jeho hlasového projevu pravděpodobně vedl ke vzniku českého jména „trpělka“, jímž označuje chocholouše Jan Amos Komenský a jež se dochovalo jako lidový název chocholouše až do dnešních dob.

Vedle klasických latinských jmen pronikl do středověku také řecký název *korydallos*, byť ve velmi pozmeněné podobě. Encyklopedista 7. století Isidor ze Sevilly jej uvedl v latinizované formě *coredulus*, v níž již nedokázal rozeznat původní řecký základ, a proto jméno vysvětloval chybně jako latinské kompozitum ze slov *cor*, „srdce“, a *edere*, „jíst“. Těto nesprávné etymologii přizpůsobil rovněž výklad, podle něhož je to pták, který se živí masem a ze všeho nejvíce dává přednost srdci. V pramenech českého středověku se pak jméno *coredulus* objevuje ve spojení se staročeským ekvivalentem *srdogiedek* a na středověkých iluminacích je tento pták (vypodobněný většinou jako dravec) zachycen v okamžiku, kdy pojídá srdce své kořisti (viz obrázky).

Hana Šedinová, Kabinet pro klasická studia,
Filosofický ústav AV ČR

Zdroj iluminace: Národní knihovna v Praze, sign. XIV A 15 (14. století), fol. 69rb (Tomáš z Cantimpré, *De natura rerum*).

Skončí zimní sčítání kání?

Monitorovací akce „Zimní sčítání kání“ byla zahájena před více než 30 lety, kdy ji vyhlásil tehdejší ústřední výbor Českého svazu ochránců přírody. V té době byla káně lesní diskutovaným druhem a mezi ochránci přírody a myslivci byly o ni vedeny urputné spory. Ačkoli byla již tehdy celoročně hájena, neustávaly žádosti o výjimky pro její odstřel, zvláště v zimním období. Argumentovalo se rostoucími počty u nás zimujících kání a změnou v její potravě a přechodem od drobných hlodavců na lovnou zvěř, tedy zajíce a bažanty. Proto bylo v lednu 1984 rozhodnuto monitorovat zimní stavy kání, aby bylo možno objektivně posoudit jejich údajné zvyšování.

Pro velký zájem byla akce zopakována i v roce 1985, pak ale byla na několik zim přerušena. Poté pokračovala od zimy 1987/1988 a její koordinace se ujal autor tohoto článku. Pak již akce probíhala bez přerušování do zimy 2014/2015.

Foto: Jiří Bohdal (naturfoto.cz)

Díky dlouhodobému úsilí sčítatelů máme zcela unikátní řadu dat o zimním výskytu a početnosti kání lesních v ČR. Nyní potřebujeme nové síly, aby tento jedinečný projekt nemusel skončit. Vždyť kání jistě pozná každý, pojďte tedy do přírody a přidejte se prosím i vy!

A jaká je metodika sčítání? Dobrovolníci procházejí otevřenou krajinou a sčítají všechna kánata na 5 km dlouhém transektu vedeném pokud možno přímočaře. Volba konkrétní trasy je na sčítateli a rozložení tras po území republiky je dáno tím, kde se najde ochotný spolupracovník. Sčítání se provádí ve třech termínech, které jsou o víkendů nejblíže 15. listopadu, 15. lednu a 15. březnu. Počty z jednotlivých termínů se vyhodnocují zvlášť. Základem hodnocení je porovnání počtu ze dvou sousedních zim.

První vyhodnocení výsledků bylo provedeno se začátkem nového století ze zim 1987/88 až 2000/2001. Ukázalo se, že za toto období nedošlo k významnější změně početnosti káně lesní, počty však silně kolísaly v jednotlivých zimách. Obdobný obraz změn početnosti poskytují i výsledky po roce 2001.

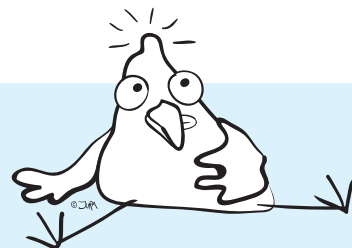
Ochranný význam sčítání tedy již pominul, také snahy o zavedení odstřelu kání již snad patří minulosti. Díky činnosti řady nadšenců však byly získány zajímavé údaje o početnosti našeho nejběžnějšího dravce, které umožňují sledovat i další problémy, např. zda jsou regionální trendy početnosti ve shodě s trendem celostátním.

Za velmi významný přínos akce považuji i její podíl ve formování ekologického myšlení veřejnosti. Káně lesní je známý druh, takže akce se účastnila i řada milovníků přírody bez hlubších ornitologických znalostí. Sčítateli se často stávali lidé, kteří nejsou typickými „birdwatchery“, ale mají rádi přírodu a jsou ochotni k její ochraně aktivně přispět. To, že se povedlo podchytit jejich zájem a nasměrovat je k aktivní činnosti, považuji za velmi důležité.

Při dlouhodobé akci je však bohužel problém udržet dostatečný počet spolupracovníků. Počáteční nadšení bylo obrovské: v zimě 1987/88 sčítalo přes 600 spolupracovníků! V zimě 1994/1995 ale bylo obsazeno již jen 250 transektů a okolo roku 2000 necelých 200 transektů. Tento počet byl ještě dostačující. Když se však v zimě 2008/2009 počet snížil na sto transektů, bylo zřejmé, že jsme se ocitli na dolní hranici únosnosti. Po několik zim se díky osobní agitaci sčítatelů povedlo udržet počet transektů okolo magické hranice 100, ale v zimě 2013/2014 klesl počet hlášení na 60. To naznačuje, že zřejmě bude zapotřebí akci ukončit. Každý rok dostanu několik smutných zpráv o úmrtí některého ze sčítatelů a současně hlásí věrní sčítatelé, že jim jejich zdravotní stav nedovolí ani 5 km dlouhou vycházku. Nové mladé síly se nehlásí, naděje na zvýšení počtu transektů na potřebných 100 je malá.

Proto se snažím touto cestou oslovit nové spolupracovníky, aby se neprodleně přihlásili. Začátkem října obvykle rozesílám pokyny pro další sezónu a pokud nebudu mít alespoň příslib od 130–150 spolupracovníků, budeme muset akci uzavřít. Snad se najde dostatek lidí, kterým se akce bude líbit a budou ochotni obětovat tři víkendová dopoledne či rána během zimy!

*Přihlášky a dotazy směrujte na adresu koordinátora:
RNDr. Pavel Řepa, Muzeum Českého lesa,
třída Míru 447, 347 01 Tachov, tel. 374 722 171,
mobil 604 194 010, e-mail: pavel.repa@tachov.cz.*

Ochrana ptáků před nárazy do skel

Foto: Petr Biskup, Právo

Kolize brkoslavů severních se zastávkou MHD v Plzni-Lochotíně. Tito severští hosté zaplatili návštěvu u nás životem.

Mnohdy je ochrana živočišných druhů pro jednotlivce složitá, ale mnohdy také může snadno pomoci každý z nás. Jednoduché je to i s pomocí ptákům, kteří hynou zbytečně při nárazu do skleněných ploch. A že jich je!

Dle odhadů totiž nárazem do skla zahyne v Evropě každý rok těžko uvěřitelných 100 milionů ptáků! Letící pták totiž v prosklené ploše nevidí překážku, ale naopak zrcadlí se krajinu. Plochu proto považuje za volný prostor. Toto riziko se ještě zvyšuje s použitím „zrcadlového“ skla a využitím rohových oken.

Ptáci takto hynou na protihlukových stěnách, prosklených kancelářských budovách a nákupních centrech, zastávkách hromadné dopravy, ale i na oknech rodinných domů, panelácích, sklenících nebo otevřených pařnicích.

Sami jsme se s tím setkali u našeho rodinného domu, kde přilehlá přírodní zahrada ptáky láká. Že zde o ptačí sousedy není nouze, se přesvědčujeme vždy, když testujeme výrobky pro ptáky, které prodáváme v našem internetovém obchodě. Bohužel radost z takových vítaných sousedů

nám začaly rychle kazit časté nárazy ptáků do našich oken a prosklených dveří. Většina tento náraz nepřežila a my se nechtěli smířit s tím, že hynou kvůli našemu domu.

Při studiu dostupných materiálů jsme pochopili, že tato oblast je opředena mnoha mýty, ale

i doporučeními ornitologů, která nejsou v praxi mnoho použitelná. Obrovskou motivací s tím přesto něco udělat, bylo pro nás zjištění, že funkční řešení jsou většinou velmi jednoduchá.

Doufáme, že tento článek zaujme všechny ty, kteří chtějí ptákům opravdu pomoci. Pokud se odhaduje, že na 1 m² nezabezpečené plochy zahynou ročně 2 ptáci, je jasné, že každý, kdo chce, může snadno zachránit desítky, stovky i tisíce ptáků. Nebezpečných ploch je kolem nás neuvěřitelné množství, klasickým příkladem jsou třeba nové celoprosklené zastávky hromadné dopravy, které se z měst šíří i na venkov.

Mýty o účinné ochraně

Dříve se tvrdilo, že stačí nalepit jednu siluetu dravce na okno a ptáci se jí budou bát. Tohoto mýtu se bohužel nadále drží čeští stavitelé liniových staveb. Stačí vyhlédnout z okénka auta nebo vlaku, kolik je všude takových nefunkčních polepů. Bohužel toto řešení je dokonale nefunkční. Ptáci si totiž na nepohyblivého „dravce“ rychle zvyknou a nijak výrazně je neodrazuje od průletu.

Dle testů je stejně nefunkční i plastová silueta sovy připevněná na střeše a odpuzovač ptáků využívající magnetické pole, který teoreticky naruší geomagnetickou orientaci ptáků a přinutí je vyhnout se. Na ochranu před nárazem do skla ale ani toto řešení nefunguje.

Řešení existují

Studie dokazují, že optimální ochrana je rovnoměrně pokrytí skleněných ploch asi 0,5 cm širokými pruhy s mezerami optimálně 10 cm při vertikálním pokrytí a 5 cm při horizontálním pokrytí.

Tohle řešení si dovedeme představit na protihlukových stěnách nebo nákupních centrech, ale asi těžko lze očekávat, že i velký milovník ptáků si dobrovolně změní své okno v zamřížované vězení. Natož majitel nemovitosti, kterému jsou ptáci dokonale lhostejní. Ze zkušenosti mohu říci, že trvání na prouzcích je cesta do pekel, která majitele jen odradí a raději se ani nepokusí to dále řešit.

Řešení, která jsou dobrá pro ptáky, ale i pro lidi

Klíčová je informace, že ptákům nezáleží na tvaru samolepky, ale na jejich hustotě. Pokud jsou vzory umístěny dostatečně hustě, mohou mít libovolný tvar – siluety ptáků, květiny, geometrické obrazce, pruhy apod. Ptáky nevaruje před sklem tvar vzoru, ale vizuální podnět. Více obrazců vedle sebe na skle lépe upozorňuje ptáky na neprostupnost skla.

Proto máme v současné době v nabídce mnoho různých motivů. Můžeme směle říci, že máme varianty pro moderní kancelářské objekty, obývací rodinných domů i pro dětské pokoje.

Pracujeme nejen s růzností motivů, ale i s jejich barevností. Je totiž důležité si uvědomit, jakou barvu má krajina, která se ptákov

Aby to vše dobře fungovalo, je dobré vědět, že samolepky by měly být lepeny vždy z vnější strany skla (zvenku) a že optimální vzdálenost mezi nimi na velmi nebezpečné ploše je 10 cm. Z naší zkušenosti na většině problematických ploch stačí vzdálenost kolem 20 cm. Pokud to někde nestačí, není problém dolepit další samolepky.

Web Ochrana ptáků

Ano, opravdu je to tak jednoduché, ano opravdu to funguje. Snažíme se neustále vyvracet mýty, snažíme se informace o snadnosti ochrany dostat k lidem. Proto jsme ve spolupráci s Lukášem Viktorou a Zdeňkem Vermouzkem z ČSO loni spustili webové stránky www.ochranaptaku.cz. Věnujeme se na něm i ochraně ptáků před

prosklené zastávky, instalované ve městě i v přilehlých vesnicích. Nabídlí jsme se, že uděláme pro děti v mnichovické škole malou přednášku o ptácích a společně s dětmi pak zastávky zabezpečíme proti nárazům a napíšeme děkovaný článek do městského časopisu. Radnice tak mohla ukázat, jak jim záleží na dětech, ale i na ochraně životního prostředí. Není divu, že se takto pojatá akce úředníkům líbila. Pět nebezpečných zastávek bylo s dětmi zabezpečeno za necelé dvě hodiny a radnice musela investovat jen asi 1 500 Kč na nákup samolepek.

Tak si říkáme, že by bylo vhodné podobným výlepem doplnit ornitologické vycházky, které organizuje ČSO, anebo alespoň v rámci takových vycházek o problému prosklených ploch a jejich zabezpečení informovat. Ono je totiž

Foto: 3 x Petr Dobrý

S prosklenými zastávkami veřejné dopravy se bohužel setkáváme často. Polepit je samolepkami třeba ve spolupráci se školními dětmi je proto dobrý nápad, který mohou podpořit i místní úřady, jak se to podařilo ve středočeských Mnichovicích.

Příklad reflexní plochy, kde se v okně věrně odráží okolní krajina. Ptáky na překážku v podobě skla upozorňují hravé samolepky vhodné např. do dětských pokojů nebo škol a školek.

Tzv. UV samolepky nejrůznějších tvarů jsou velmi nenápadné a při pohledu z okna lidské oko neruší. Naopak ptáci je vidí jako modře svítící objekty.

v problematickém okně odráží, a volit barvu co nejvíce kontrastní (pozor, např. takový les má jinou barvu v létě a jinou v zimě, proto doporučujeme mix barev).

Pro obývací pokoje a všude tam, kde by klasická samolepka rušila, jsou velmi vhodné tzv. UV samolepky, které od roku 2014 vyrábíme v ČR.

Tyto samolepky využívají skutečnost, že ptáci vidí ultrafialové (UV) světlo – část světelného spektra, která je lidským okem neviditelná. UV samolepky různých tvarů dokážou odrážet UV světlo, takže ptáci je vidí jako jasné svítivé objekty. Pro lidi však zůstávají téměř neviditelné. Právě proto jsou velmi vhodné třeba pro okno v obývacím pokoji. Jak už to tak bývá, vše má své výhody a nevýhody. Nevýhodou UV samolepek je, že UV efekt po asi 12 měsících mizí a je potřeba samolepky obměňovat, ale pro tu „neviditelnost“ to za to stojí.

kočkami. Návštěvnost tohoto webu je velmi vysoká a lidé informace zde prezentované jednoduchou formou přijali velmi pozitivně.

Závěrem bychom chtěli apelovat na všechny milovníky ptáků (kde jinde je hledat, než mezi čtenáři Ptačího světa), aby se nebáli upozorňovat majitele nemovitostí na nebezpečné plochy a ptáky zde hynoucí. Často stačí jen upozornit a poradit. Takový majitel, když se dozví, jak snadné je řešení, to obvykle rád udělá. Nedávno jsme zkusili kontaktovat třeba Městský úřad v Mnichovicích a upozornili jsme na problematické nové

pěkně ukazovat ptáky při jejich kroužkování, jenže možná právě nově okroužkovaný a obdivovaný jedinec za několik hodin nebo dnů skončí se zlomeným vazem pod nedařlivým oknem. A obvykle naprosto zbytečně. Vždyť zabránit tomu je tak snadné...

V roce 2014 vydala ČSO v rámci řešení grantu „Stavební skla - neviditelný zabiják ptáků“ finančně podpořeného MŽP ČR publikaci „Kolize ptáků s transparentními a reflexními plochami - hlavní zásady prevence“.

Elektronickou verzi včetně technického výkresu zabezpečení protihlukových stěn najdete na bigfiles.birdlife.cz/Kolize_ptaku_se_sklady.zip

Petr Dobrý vede OS Hnutí DUHA Střední Čechy, které se věnuje ochraně přírody hlavně na okrese Praha-východ. Zároveň pracuje v rodinném eko internetovém obchodě Zelená domácnost, podporuje několik neziskových organizací včetně ČSO. Jeho snahou je ukázat, jak může opravdu každý pomoci přírodě na svém domě, zahradě, ale i jen na okně nebo balkoně. Rediguje několik osvětových webů.

puštík bělavý

tetřívka obecná

Křídla mi zůstala – pouze v nadsázce, ale co se týká objektu fotografování je toto konstatování skutečností. V počátcích poznávání staříčkého fotoaparátu Exakta jsem se snažil dostat do hledáčku křídla pohybující se po plochách pražského letiště. Hluk, shon, výtoky lidské civilizace, to bylo prostředí, které mě obklopovalo několik desetiletí. Nebylo v mých představách něco v životě měnit. Ale jak to bývá, někdo řekl: „Poznej i něco jiného“. A tak jsem nakoukl do jiného světa, světa přírody. Najednou jsem měl pocit, že se musím se svými zážitky z klidné, nerušené přírody podělit. Pak byl jen krůček k tomu, aby se zprostředkovatelem dojmů stala fotografie. Objektem mého zájmu byla opět křídla, tentokrát ptačí.

Ten, kdo se umí dívat kolem sebe, najde v naší malé zemičce plno kouzelných zákoutí překrásné přírody. Je pravděpodobné, jak mé příjmení napovídá, že mám v genech zakódovaný vztah k jižním oblastem naší vlasti. Učarovala mi Šumava, místo, kde ani fotografie není schopna předat všechny vjemy. Vůni a šum lesa, zurčení tekoucí vody, atmosféru probouzející se ranní přírody se zvuky a zpěvem jejích obyvatel. Kdokoliv tyto okamžiky prožije, musí souhlasit: „Šumava je přírodní poklad“. Mým přáním je, aby je objevil každý, uchoval ho a hlavně předal dalším generacím. Vždyť člověk hledá nejdou inspiraci v přírodě. Létání je toho důkazem.

bramborníček hnědý

drozd brávník

Kruti hlavovy hlavolamy

aneb nad čím krutihlav kroutil hlavou

Ahoj děti,
tak jsem se při návratu domů zastavil u jednoho rybníka. Tam to žilo! Jen se podívejte, co byste v dalekohledu mohly pozorovat. Plovavé i potápivé kachny, racky, potápky i brodivé ptáky. Ani to všechno nestačím vyjmenovat. Jistě tu měli všichni dost potravy, protože tu byl bohatý... (1. tajenka). Tenhle rybník je skvělým hnízdištěm vodních ptáků, podobně jako Lednické rybníky nebo třeba... (2. tajenka) rybník. Tím směrem právě pospíchám.

Vybarvete v rámečku políčka s čísly nebo písmeny podle toho, do jaké skupiny označený vodní pták z obrázku patří. Políčka s písmeny a číslicemi u potápivých kachen vybarvete modře, u plovacích kachen žlutě a u brodivých ptáků zeleně. Objeví se vám první tajenka.

Druhou tajenku (2) získáte jednoduše. Stačí najít dvojice, které k sobě patří a doplnit písmenka:

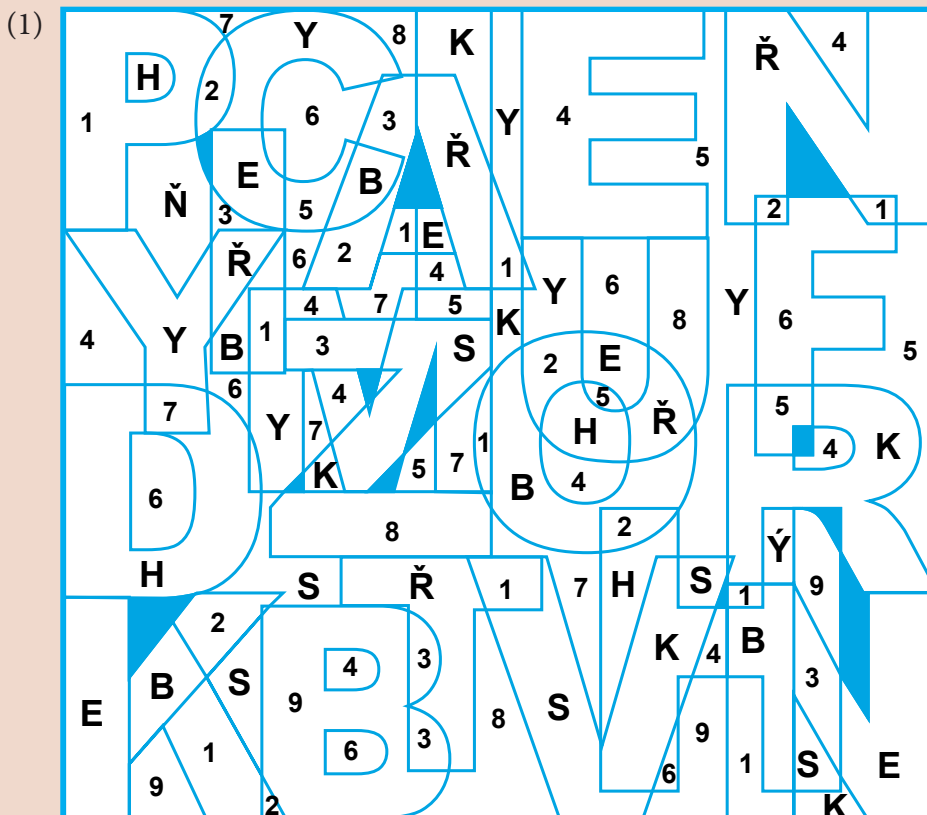

(2)

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	

Když mi napíšete, kdo je kdo, uděláte mi radost! To víte, vodní ptáci mí kamarádi zrovna nejsou, ale rád si srovnám v hlavě, s kým jsem se to setkal. Jo a pokud mi dáte vědět, jak se jmenuje rybník, u kterého jsem si na tahu trochu odpočinul, tak to budu také moc rád. Do té doby se mějte :-)

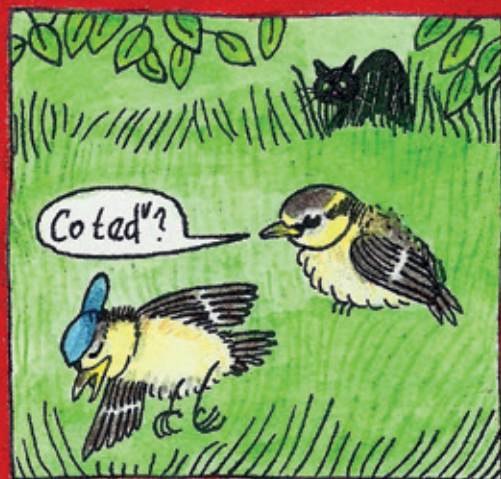
Váš Krůťa

Správné odpovědi z čísla 1/2015:
Závod vajec vyhrálo kulaté vejce.
Do čejčího hnízda patří vejce zašpičatělé.
Na model č. 1 patřil obrázek kachny
a na model č. 2 obrázek potápky.
Za správné odpovědi a krásné obrázky
i jiná výtvarná díla děkujeme!

Připravila Vladka Sládečková | Foto: R. Barrett-Small, Roland zh, Acarpentier, W. Siegmund, A. Trepte, A. Wilson, Maga-chan, Sabine's Sunbird, D. Sanches, Gngarra, JJ Harrison, P. Kuźniar, D. Daniels, G. Gerding (CC BY-SA 3.0)

ROSTÁČEK

Adopce ptačích mláďat

Jaro je ve znamení mláďat, a tak bych vás rád seznámil se zvláštním způsobem záchranu ohrožených ptáčat, který provádíme v rámci naší činnosti na Záchraně stanici živočichů v Plzni. Adopce je elegantním řešením, jak vrátit zpět do volné přírody lidmi často zbytečně donesená mláďata, která mylně považují za opuštěná, nebo mláďata z ohrožených či zničených hnízd. Výjimkou však nejsou ani adopce mláďat uměle odchovaných či vylíhlých v líně.

Za naši 24letou praxi jsme zprostředkovali adopci už desítek mláďat několika ptačích druhů. S větší či menší úspěšností jsme náhradním rodičům předali mláďata pěvců, dravců, sov, čápů, rorýsů a dokonce i datlů. Nejvíce adopcí jsme realizovali u čápů bílých. Úspěšnost adopce je u nich velmi vysoká, ze 44 adoptovaných mláďat jich 39 bylo adoptivními rodiči úspěšně přijato a vyvedeno. Dvakrát jsme adoptovali i uměle odchovaná mláďata jestřába lesního, pocházející z povoleného komorového chovu, tedy od rodičů trvale žijících v lidské péči. Celkem tři mláďata byla přidána do tří hnízd a všechna byla úspěšně přijata a vyvedena.

Ukázalo se, že úspěšnost adopce významně závisí na ptačím druhu. Poměrně úspěšně jsme do náhradních hnízd přidali několik mláďat káně lesní, výrů velkých, motáků pochopů, rorýsů a jiříček. U těchto druhů bylo adoptivními rodiči přijato 60 % až 100 % mláďat. Naopak například u poštolek obecných a sov pálených se adopce příliš nepodařily. Vlaštovky a puštíci dokonce nepřijali a neodchovali ani jedno přistrčené mládě. Podobně tomu bylo i u sýkor a špačka obecného, kteří rovněž nepřijali ani jedno mládě.

U některých druhů jsou ale adopce účinným způsobem, jak plnohodnotně začlenit a vrátit mládě ze zničeného či člověkem poškozeného hnízda zpět do volné přírody. Každá adopce má však svá pravidla. Zcela určitě nejsme příznivci adopce mezidruhové, kterou neprovádíme. I když i my jsme se několikrát ocitli v situaci, kdy jsme byli nuceni tak trochu zariskovat a udělat věc, která nemusí vyjít – jako v následujícím případě.

Adopce motáka pochopa výměnou za neoplozené vejce

Foto: DES OP Plzeň

1 Vysekali je zemědělci 1. července 2007 v obilí u obce Poděvousy v Plzni-jih. Když jsme dorazili na místo, byla kolem hnízda motáků pochopů už jen naházená sláma a všude kolem strniště. Bylo jasné, že týden stará mláďata nemají na posekaném poli před predátory vůbec žádnou šanci a nechat je tam by znamenalo jejich smrt.

Foto: DES OP Plzeň

2 Proto jsme malé pochopy zajistili a z lokality odvezli s plánem, že je poskytneme k adopci do náhradních hnízd. Jednalo se však pravděpodobně o pozdní či náhradní hnízdění, a tak zatímco na ostatních pochopích hnízdech byla v tu dobu mláďata už poměrně velká (3–4 týdny stará), ta naše se ještě chumrlala do prachového perí.

Adopci mláďat a vytipování náhradních hnízd jsme začali řešit téměř okamžitě. Těm větším jsme náhradní hnízda našli jen tak tak, přičemž vždy bylo námi přidáné mládě na hnízdě nejmenší, a to i o několik dnů. Nejmladší mládě z vysekaného hnízda nám však zůstalo a najít jen o málo starší nevlastní sourozence byl problém.

Foto: DES OP Plzeň

3 Ročně kroužkují několik desítek hnízd na Tachovsku, Domažlicku a Plzni-sever, a mám tak poměrně dokonale zmapováno, na kterém hnízdě je kolik mláďat, a jak jsou velká. Tato měřítka jsou pro úspěšnost adopce velice důležitá, stejně jako to, jaká je sezóna. Díky kroužkování jsem věděl i o hnízdě, kde samice stále seděla na jednom jediném vejci. Vyrazil jsem tedy na lokalitu Jezerce do rozsáhlé rákosiny po vypuštění rybníku, kde motáci pochopi pravidelně hnízdí a kde kroužkují nejméně tři páry ročně. Pro naše malé mládě to byla poslední šance. Předpokládal jsem, že na lokalitě najdu jedno čerstvě vylíhlé mládě, nebo nanejvýš tak staré jako to, které jsem měl k adopci.

Foto: DES OP Plzeň

4 K mému překvapení jsem 7. července na hnízdě, ze kterého i tentokrát vzlétla samice pochopa, našel opět jen jedno, již hodně špinavé a „kvrdlající“ (neoplozené), vejce. Kolem bylo hodně perí z podsady samice, což mě ujistilo v přesvědčení, že sedí na vejci již o několik týdnů déle, než je běžná inkubační doba. Když už jsem byl na místě a samici opět vyplašil, napadlo mě jí k vejci přidat naše mládě. To jsem také udělal a mládě na hnízdě u vejce zanechal.

Foto: DES OP Plzeň

5 Při další kontrole 15. července jsem se s napětím blížil k hnízdu. Dobrým signálem bylo, že odtud při mém příchodu opět vylétla samice. S potěšením jsem zjistil, že adoptované mládě bylo živé, nakrmené a v pořádku. Dostalo tedy kroužek a vrátil jsem ho zpátky na hnízdo.

Foto: DES OP Plzeň

Foto: DES OP Plzeň

6 Další kontrolu jsem prováděl až 1. srpna 2007 a i ta byla úspěšná. Na hnízdě už sedělo pěkně opeřené mládě a vzorně se starající samice. A tak i tato poněkud krkolomná adopce motáka pochopa byla úspěšná.

Karel Makoň | je zakladatelem a předsedou DES OP, vedoucím Záchranné stanice živočichů Plzeň. Amatérský ornitolog a člen ČSO od roku 1987. Praktické ochraně čápů se věnuje přes dvacet let. Realizoval a nebo se spolupodílel na desítkách akcí, spojených s rekonstrukcemi, výstavbou či přesuny čapích hnízd. Jako kroužkovatel se věnuje také labutím, dravcům a sovám.

Nářečí českých strnadů: Kterak se z jednoletky stala trvalka

Projekt Nářečí českých strnadů měl původně být jen jednou z doprovodných akcí kampaně ČSO – Pták roku, kterým se na jaře 2011 stal strnad obecný. Cílem bylo za pomoci veřejnosti zmapovat strnadi dialekty v České republice a pokusit se zjistit, zda přes české území prochází hranice mezi dvěma dialektovými skupinami. Po roce ovšem bylo jasné, že projekt bude pokračovat i nadále. Našli v něm totiž zalíbení nejen dobrovolníci, ale také vědci. Obrázek, který se nám před očima skládal dohromady, byl totiž nesmírně zajímavý a dalece předčil původní očekávání autorů projektu. Díky neutuchajícímu oboustrannému nadšení byl projekt opakovaně prodlužován a letos tak, věřte nevěřte, vstupuje již do jubilejní páté sezóny. A nezůstalo jen u České republiky, s podobnými "sesterskými" projekty se dnes už můžete potkat v Polsku, Lotyšsku, Švýcarsku, Anglii či na dalekém Novém Zélandu. Jak se z jednoletého projektu stala trvalka s kořeny rozrostlými do dalších krajů?

Snad abychom začali od začátku...

Že mají strnadi dialekty, a tedy zpívají na různých místech různě, není žádnou novinkou – první zmínky o variabilitě strnadiho zpěvu pocházejí již z 19. století. Ani v rámci ptačího světa se nejedná o nic mimořádného, dialekty má kde co (vedle ostatních pěvců i třeba papoušci a kolibříci). Málomluvný druh je ale má tak jednoduché a snadno rozpoznatelné jako právě strnad obecný (obr. 1). Navíc některé zejména starší práce uvádějí, že samotné dialekty strnada obecného lze v Evropě rozdělit na dvě (makro)dialektové skupiny s převážně východní a západní distribucí. Údajná hranice by tak měla procházet střední Evropou. Detailní obraz o rozložení strnadi dialektů byl však do roku 2011 znám pouze z Dánska a z některých částí Německa. Ostatní země včetně České republiky na pořádné mapování ještě čekaly. Když se pak roku 2011 měl strnad obecný stát Ptákem roku, pozornost organizátorů kampaně se upřela právě na jeho dialekty. V té době totiž již téměř každý vlastnil fotoaparát, kameru či mobilní telefon, na které bylo možné zachytit strnadi zpěv. Nic tedy nebránilo dobrovolníkům v tom, aby se zapojili.

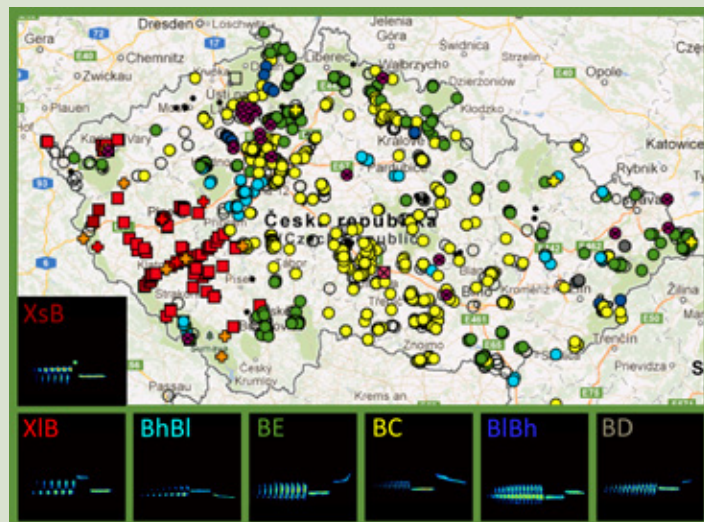
A ti se do toho také pustili s pořádnou vervou. Za čtyři roky, co projekt běží, se více než 160 dobrovolníkům podařilo nashromáždit

Obr. 1: Strnad obecný je charakteristickým druhem otevřené krajiny. Díky svému zářivě žlutému zbarvení jsou samci téměř nepřehlédnutelní. Jak je patrné na vnořeném sonogramu, jejich jednoduchý zpěv lze rozdělit na počáteční a koncovou část. Právě na koncové části jsou vázány snadno rozlišitelné dialekty.

Lucie Diblíková | je doktorandkou katedry ekologie na PŘF UK. Stala se duší projektu Nářečí českých strnadů, ve kterém má mimo jiné na starosti komunikaci s dobrovolníky a vyhodnocování nahrávek. Miluje vektorovou grafiku, z čehož strnadi rádi těží, jako na stránkách strnadi projektů. Na vlastní kůži zkouší, jaké to je být terénním biologem.

Obr. 2: Ukázka 7 dialektů strnada obecného a jejich rozšíření v ČR. Stav v roce 2012. Aktuální verzi najdete na www.strnadi.cz. Grafika: Lucie Diblíková

nahrávky více jak 3500 strnadi samců z celého území (obr. 2). Díky dobrovolníkům se tak ČR stala vůbec nejdetailněji prozkoumanou zemí z hlediska dialektů strnadů obecných. Jen díky jejich pomoci bylo možné odhalit u nás 7 z 12 známých strnadi dialektů popsaných již v dřívější literatuře (obr. 2) a nalézt též lokality, kde se objevují dialekty nejspíše zcela raritní (např. Tereziňsko).

A to se přitom původní výzkumná otázka v tichosti pozměnila. Dnes si již totiž dávno nemyslíme, že by strnadi respektovali železnou oponu a svým zpěvem vyjadřovali převažující politické smýšlení. Domnělé západní dialekty najdeme až na daleké Sibiři, zatímco „táhlé zpěvy východní“ těší uši Britů i Španělů (více v odborném článku <http://link.springer.com/article/10.1007/s10336-014-1102-4>).

To ovšem neznamená, že nemá smysl pokračovat v bádání. Ba naopak. Stále totiž nevíme, co vlastně stojí za vznikem dialektů, a jak se v krajině udržují. I zde funguje dělba práce. Na lokality, kde se podařilo dobrovolníkům identifikovat dialektovou hranici, vyrazí výzkumníci, aby zde sváděli souboje s rozmary počasí i strnadů samotných. Jakékoli další zpřesnění dialektové hranice kdekoli v Česku je tedy vítáno.

Navíc nám stále zůstávají lokality zcela neprozkoumané, ale slibující při nahrávání nevšední zážitky. Najdete je zejména v Severomoravském a Karlovarském kraji. Více na www.strnadi.cz

Povzbuzení úspěšným českým tažením, iniciovali autoři projektu vznik sesterských projektů v zahraničí. Jak již bylo naznačeno v úvodu, původní myšlenka projektu již přerostla hranice našeho území a v současné době se strnadi zkoumají hned v několika dalších evropských státech (Anglie, Lotyšsko, Polsko, Švýcarsko) i na území Nového Zélandu (více na www.yellowhammers.net). Proto nemusíte zoufat, pokud plánujete stěhování nebo delší cestu do zahraničí. Strnadi vás budou doprovázet. Ale o tom třeba až někdy příště.

vaši strnadi

Poděkování patří všem spolupracovníkům, dále pak rodině Kotrbových na Dvoře Hamr, rodině Krausových na statku Šaloun a rodině Pulcových.

Článek vznikl za podpory ESF OPVK, projektu Věda všemi smysly, reg. č. CZ.1.07/2.3.00/35.0026. Tento projekt je spolufinancován Evropskou unií a státním rozpočtem České republiky.

Pavel Pipek | je doktorandem katedry ekologie na PŘF UK. Věnoval se ekologickým dopadům výskytu nepůvodních ptáků a savců v Čechách, ale osud jej zavedl k výzkumu nářečí strnada obecného, kde se protnul oblasti jeho zájmu – historie, ekologie, lingvistika a tvorba webu. Spravuje mezinárodní projekt yellowhammers.net.

Nový evropský hnízdní atlas ptáků

Když v roce 1997 vyšel Evropský hnízdní atlas ptáků (The EBCC Atlas of European Breeding Birds, Hagemeijer & Blair), bylo zřejmé, že se tak završila mnohaletá mezinárodní spolupráce tisíců dobrovolných pracovníků sbírajících data v terénu, ale také analytiků, autorů textů a umělců z více než 40 zemí Evropy. Atlas byl výsledkem iniciativy EBCC – Evropského výboru pro sčítání ptáků – a na více než 900 stranách nabídl text a mapy, týkající se hnízdního rozšíření 495 ptačích druhů. Byl to ohromný počin, vezmeme-li v úvahu skutečnost, že neexistoval internet a v průběhu let, kdy se shromažďovala data (1985–88), byla Evropa stále rozdělená „železnou oponou“ a komunikace a předávání dat z východu na západ narážela na neustálé překážky. Karel Hendrik Voous, významný nizozemský ornitolog, vyjádřil v předmluvě atlasu myšlenku, že atlas má nejen obrovskou vědeckou hodnotu, ale že jistě bude sloužit ochráncům přírody v jejich úsilí přesvědčit všechny, kteří pochybují o nutnosti chránit ptáky v rámci mezinárodní spolupráce.

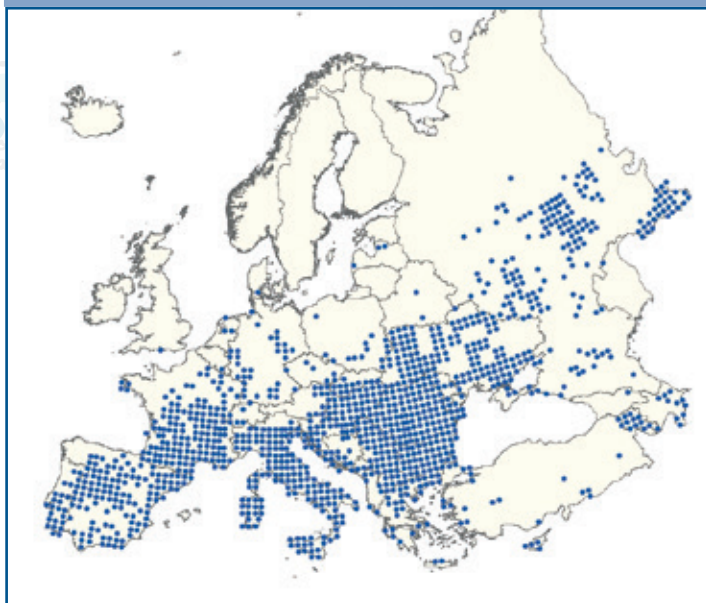

Foto: Martin Kupka

Mapa výskytu vlhy pestré vytvořená na základě pilotního sběru dat pěti vybraných druhů v projektu EBBA2.

územích. V neposlední řadě pak budou využita data získaná náhodným pozorováním, ukládaná na internetových datových portálech (v ČR birds.cz/avif).

Získaná data shromažďují národní koordinátoři a posílají je dvojici pracovníků v Katalánském ornitologickém institutu (ICO). Jejich úkolem je převedení dat do tří druhů map: map hnízdního výskytu druhů, map četnosti výskytu a map srovnávacích výskyt v době vydání prvního atlasu a nyní. Kolegové z ICO jsou součástí koordináčního týmu, který dále tvoří paní Verena Keller ze Švýcarského ornitologického institutu (Vogelwarte Sempach) a Petr Voříšek a Martin Kupka z ČSO.

Zpracování atlasu je neobyčejně náročný úkol, uvážíme-li velmi rozdílné poměry a podmínky v jednotlivých zemích. Zatímco na západě a jihu od naší hranice je poměrně dostatek prostředků i lidí, ve východní části Evropy, zejména v Ukrajině, Rusku, Bělorusku, v Balkánských zemích a pak v Turecku a Zakavkazsku, je tomu právě naopak. Dostatečný sběr dat v těchto zemích bude klíčový pro úspěch celého atlasu. Proto je vítána účast pozorovatelů z řad profesionálů i amatérů cestujících do zmíněných zemí. Češi již v tomto smyslu významně pomohli – zorganizovali v roce 2013 výpravu do Azerbajdžánu, v roce 2014 pak do Makedonie či Moldávie, právě za účelem sběru dat pro atlas.

Více informací o atlasu hledejte na <http://www.ebcc.info/new-atlas.html>. Pokud se rozhodnete pomoci získat data z východní Evropy, hledejte informace na <http://www.ebcc.info/index.php?ID=545>. Připravují se zvláštní webové stránky atlasu, ale již nyní nás najdete na facebooku: <https://www.facebook.com/EBBA2.info>.

Karel Hendrik Voous napsal v předmluvě k prvnímu atlasu, že atlas představuje památník mezinárodní spolupráce a s tím spojené trpělivosti a zaujetí pro věc a také že jde o památný počin, důležitý pro všechny národy světa, které rozumějí myšlence nutnosti chránit a zachovat své přírodní dědictví. Doufejme, že bude možné něco podobného říci i po té, co světlo světa spatří nový atlas.

Čas letí a data, která posloužila jako podklad pro první evropský hnízdní atlas, jsou dnes bezmála 30 let stará. Vědecká obec i laická veřejnost volají po čerstvých údajích. Vždyť za poslední čtvrt století došlo v Evropě k ohromným změnám ve využívání krajiny a nebyvale se projevuje i změna klimatu. To vše má pochopitelně dopad na rozšíření ptačích druhů. Z těchto důvodů se skupinka nadšenců v EBCC rozhodla pro ambiciózní projekt – pro vydání druhého čili nového evropského hnízdního atlasu ptáků. Myšlenka vznikla v roce 2011 a její iniciátoři stanovili léta 2013–2017 jako období sběru dat, a sice z více než 50 evropských zemí. Tentokrát půjde navíc o území Turecka a kavkazských zemí, a také o evropskou část Kazachstánu. Snaha bude získat data též z Azorských ostrovů. Rozsah území je neuvěřitelný – půjde o rozlohu více než pět tisíc kvadrátů o výměře 50x50 kilometrů! Atlas by měl obsahovat údaje týkající se více než 500 druhů ptáků a měl by vyjít nejpozději v roce 2020, a to jak elektronicky, tak knižně.

Práce na novém atlasu se rozběhla v roce 2013. Nyní se tedy nacházíme zhruba uprostřed období sběru dat. V terénu pracují profesionální ornitologové, ale také tisíce dobrovolných sčítatelů. Sběr dat probíhá na základě jednotné metodiky, ve čtvercích 50x50 km, respektive 10x10 kilometrů. Do atlasu budou též zahrnuty údaje z národních atlasů hnízdního rozšíření, ze systematického sčítání druhů (u nás např. JPSP), údaje z monitoringu cíleného na konkrétní druhy či skupiny druhů – např. vzácných druhů či druhů sledovaných v ptačích

Martin Kupka | pracuje v ČSO jako koordinátor nového evropského atlasu pro komunikaci a networking – má na starosti propagaci atlasu a šíření informací. Účastní se současného mapování pro český hnízdní atlas a mnoho let sbírá data pro Jednotný program sčítání ptáků a také monitoring zimujících ptáků ve středních Čechách. Původním povoláním je zemědělský inženýr.

Používejme playback s rozumem!

Foto: archiv Ptáčího světa

Pro běžného čtenáře se může jednat jen o úsměvný snímek, pro fotografovaného ptáka naopak o pořádný stres.

Dnešní doba přináší mnoho technických a technologických „vychytávek“, které můžeme použít i v ornitologii. Dalekohledy zůstaly stále analogové, ale přehrávání hlasů ptáků (playback) je již plně digitální a všeobecně dostupné. S dostupností také narůstá jeho obliba a využívání. Není sporu o tom, že použití playbacku nám ornitologii často usnadňuje. Ale jako skoro všude, i zde platí rčení „všeho s mírou“.

Velmi dobrý základ pro úvod do této problematiky představuje článek, který napsal David Sibley: Správné používání nahrávek při pozorování ptáků (The Proper Use of Playback in Birding; www.sibleyguides.com), jehož český překlad naleznete na webu Roberta Doležala (www.bird-watcher.cz). Dalším dobrým zdrojem je text Sumita Sena: Etika a věda přehrávání ptačích hlasů (The Ethics and Science of Bird Call Playback) ze stránky www.kolkatabirds.com.

Hlavním závěrem obou výše uvedených článků je zjištění, že o vlivu využívání playbacku na ptáky v přírodě víme velmi málo. Některé studie naznačují, že opakované použití playbacku má na ptáky vliv (zvyšování hladiny testosteronu v krvi, zintenzivnění vokalizace, ztráta sociálního statusu teritoriálního samce, zvýšená nevěra samic atd.). Jiní autoři ale s těmito výsledky polemizují a tvrdí, že vliv je zanedbatelný. Poslední studie (Berton et al.) z roku 2013 (<http://journals.plos.org/plosone/>) jasně ukazuje negativní vliv na dva tropické druhy ptáků. I na základě těchto kusých informací se proto mnohé země rozhodly pro omezení či zákaz používání playbacku v chráněných územích a pro ohrožené druhy ptáků. Přijímána a akceptována jsou v některých zemích i další pravidla na omezení rušivého vlivu playbacku na ptáky a také na ostatní birdwatchery. Proto i v naší kotlině bychom neměli brát používání playbacku na lehkou váhu. Použití v omezené míře při vědeckém výzkumu, monitoringu, kroužkování ptáků či faunistických průzkumech je pochopitelné a akceptovatelné. Méně jednoznačné je používání playbacku birdwatchery za účelem snadnějšího pozorování

ní jedince či užití fotografie k přilákání jedince na bližší vzdálenost. Zkušenosti fotografů na snímcích zpívajících samců někdy s vysokou mírou pravděpodobnosti dokáží odhadnout: „Tady se musela empétrojka málem zavařit“. Obzvláště problematické je pak používání playbacku při pozorování rarit, kde playback používají někdy i desítky pozorovatelů po dobu několika dnů či týdnů. Zajímavé je, že například v komunitě ornitologů pořizujících nahrávky ptačích hlasů je playback používán pouze minimálně, je na něj pohlíženo jako na nevhodnou pomůcku a je obecně považován za nepřijatelný.

Někdy není ani nutné studovat desítky odborných studií a stačí se pouze zamyslet zdravým rozumem. Když se na jižní Moravě před dvěma lety objevil pár výřečků malých („v hnízdní době a ve vhodném hnízdním prostředí“, řečeno jazykem atlasového mapování), provokovaly výřečky během několika týdnů hlasovou nahrávkou desítky pozorovatelů. Zejména o víkendech se v souhrnu jednalo o několik hodin denně. Měl takový pár šanci na případné zahnízdění, když po celou tu dobu samec „obhajoval teritorium proti vetřelci“? Může se rodičovský pár brhlíků tureckých věnovat v dostatečné míře krmení a péči o mláďata v „profláklém“ hnízdě na řeckém ostrově Lesbos, když je pod ním současně několik krytů s fotografií a každý jim „hraje“ ze svého vlastního přehrávače? Mnozí čtenáři se jistě s obdobnými případy setkali také.

Na závěr nám tedy nezbývá, než doporučit všem, aby při používání playbacku přemýšleli o možných negativních dopadech tohoto chování. Použití playbacku nám často velmi urychlí dohledání křídleného druhu, ale vždy ovlivní jeho chování. Je pak otázkou, zda je lepší pozorovat „nepřirozeně“ se chovajícího jedince, nebo si počkat a třeba i neuspět. K ornitologii patří trpělivost. Není proto na škodu ji trénovat a playback používat zcela minimálně, ideálně jen pro vědecké či ochranné účely. Doufejme, že s použitím playbacku „pro radost“, které můžeme občas nalézt i v databázi avif (např. při březnovém pozorování kalousů ušatých se v poznámce dozvíme: „Projevy toku – houkání, tleskání křídly. Skvěle reagují na hlas mladých – naletují. Nádherná podívaná.“), se v budoucnosti nebudeme setkávat vůbec nebo jen zcela minimálně, a že takovéto použití bude považováno za neetické.

✦ Václav Beran, Tomáš Bělka, David Horal

Policejní kynologové ve službách ochrany orlů

Orel královský je celosvětově málo početný dravec. V lesostepích Evropy a Asie jich žije jen 5 až 10 000 párů, což je méně, než kolik hnízdí kání v malinkém Česku. Z tohoto počtu na země EU připadá jen asi 230 párů a z nich 155 hnízdí v Maďarsku. Ochrana orlů královských je tedy pro Maďary ornitologickou prioritou číslo jedna.

V uplynulých 30 letech se počet orlů královských v Maďarsku zvýšil 10x, hlavně proto, že orli začali hnízdit i v nížinách. Brzy se ale objevil nový problém. Ukázalo se, že orli v otevřených nížinách mají asi trojnásobnou úmrtnost oproti orlům z lesnatých a hornatých oblastí. Bližší sledování ukázalo jasnou příčinu: V průběhu osmi let bylo nalezeno více než 60 otrávených orlů královských! V 85% případů byl příčinou otravy karbofuran, i u nás travičí dobře známý a bohužel často zneužívaný jed. Zajímavé je, že ani takto masivní trávení nevedlo k zastavení růstu populace. Způsobilo jen mnohem častější výměnu dospělých ptáků v párech, protože v populaci byl stále dostatečný počet dospívajících nehnízdících ptáků. Úhyny (aditivní mortalita) ale zpomalují rychlost růstu populace a mohou způsobit její náhlý kolaps, pokud by množství uhynulých jedinců převýšilo populační přírůstek.

V roce 2012 zahájila maďarská partnerská organizace BirdLife, MME, pětiletý projekt Life Helicon, na kterém spolupracuje kromě národních parků, zoo a veterinářů i s tamní mysliveckou organizací a policií. Cílem je komplexní ochrana orlů královských, přičemž je právě prevence a vyšetřování otrav jedním z klíčových prvků. Jako velice účinné se přitom ukázalo využití speciálně vycvičeného policejního psa. Výcvik psa trval čtyři měsíce, nyní je ale vydatným pomocníkem při zjišťování skutečného rozsahu trávení. Do jaké míry se takto podaří dlouhodobě traviče odradit (nebo usvědčit a potrestat), je ještě předběžné hodnotit, ale rozhodně jde o příklad hodný následování. A zdaleka nejen proto, že hnízdění orlů královských u nás závisí na stavu, v jakém se nachází celá maďarská subpopulace.

➤ Zdeněk Vermouzek podle materiálů MME

Foto: Dušan Boucný (birdphoto.cz)

S orlem královským se u nás pravidelně setkáváme jen na jižní Moravě.

Foto: Marton Horváth, archiv MME.

Speciálně vycvičený pes dokáže najít otrávené ptáky mnohem snáze než člověk, i když jsou třeba zahrabáni pod zemí. V tomto případě našli zemědělci čtyři mrtvé pochopy. Policejní pes našel následně 13 dalších pochopů, 1 kání a 3 rarohy!

Cesta k bezpečným sloupům vede i přes fotografie

Elektrinu potřebujeme – ale nechceme, aby kvůli ní hynuli ptáci.

Pomozte nám to změnit!

ČSO a E.ON Česká republika s.r.o. uzavřeli spolupráci, která by měla vést k efektivnějšímu zabezpečování sloupů a linek elektrického napětí. Výsledkem bude mapa oblastí, důležitých z hlediska ochrany ptáků a jejich následné přednostní zabezpečení. Současně pokračuje spolupráce na upřesňování bezpečných technologií.

Chybí nám ovšem dostatek přesných terénních údajů, které jediné mohou prokázat skutečnou bezpečnost nebo nebezpečnost jednotlivých typů sloupů. Potřebujeme zjistit, které druhy sloupy používají a jakým způsobem.

Zejména oceníme:

- Fotografie ptáků sedících na sloupech elektrického vedení.
- Fotografie uhynulých ptáků na sloupech, vodičích nebo pod nimi (včetně zraněných, vždy ovšem vyfoťte i sloup).
- Jakékoli doplňkové údaje k pozorování.

Fotografie a údaje prosím vložte do faunistické databáze ČSO www.avif.birds.cz.

V případě uhynulých ptáků doplňte v kategorii „mrtvý“ příslušnou podkategorii pro příčinu úhynu. Další podrobnosti pak zaznamenejte do poznámky.

Všechny údaje budou vyhodnoceny a přímo využity při vývoji nových bezpečných technologií. Každým údajem přispíváte k ochraně ptáků.

Proč fotografie ptáků potřebujeme?

- Fotografie živých ptáků sedících na sloupech elektrického vedení nám ozřejmí, jak ptáci jednotlivé typy sloupů používají. Tyto údaje mohou vést ke kontrole účinnosti stávajících zabezpečení, popř. k jejich dalšímu vylepšení.
- Údaje o uhynulých ptácích přispějí k vyhodnocení rizikových úseků a vytipování prioritních oblastí k zabezpečení.

Zabezpečení sloupů proti úrazům ptáků elektrickým proudem je u nás věnována pozornost již od osmdesátých let. Dosud bylo vyvinuto několik typů konzol bezpečných pro dosedající ptáky a řada plastových doplňků, které mají za cíl omezit riziko úrazu na nebezpečných typech sloupů. U nových staveb a rekonstrukcí jsou již standardně používány bezpečné typy konzol. Některé typy zabezpečení však neplní očekávanou funkci a ptáci na zabezpečených sloupech dále hynou. Typickým příkladem je konzola typu Pařát, která byla před několika lety doporučena jako bezpečná. Ukázalo se však, že i na ní ptáci hynou. Nejspíš tehdy, když si v krajině opravdu nemají kam sednout a i nepohodlná,

Foto: Václav Hlaváč

Sloup typu Pařát III opatřený bidlem umožňuje bezpečné dosedání dravců.

nevstřícná konstrukce je pro ně pak přijatelná. Od této úvahy byl už jen krok k myšlence doplnit konzolu o prvek umožňující bezpečné dosednutí – bidlo. Tak vznikl Pařát III, který je od ledna 2013 sériově vyráběn a měl by být používán u nových nebo rekonstruovaných linek vysokého napětí. Problém představují také některé speciální sloupy (trafostanice, sloupy odbočovací, úsekové rozpínače a další), které jsou pro ptáky nebezpečné a jsou přitom stále používány bez spolehlivého zabezpečení.

➤ S využitím podkladů Lukáše Viktorý a Václava Hlaváče. Lucie Hošková

Nejpodivnější ptačí koktejl světa

Poloostrov Otago, Jižní ostrov.

Foto: Tomáš Grim

Jedu z letiště do centra. Na čerstvém birdlistu naskakují nové položky. V tomto pořadí: vrabec domácí, racek australský, špaček obecný, volavka bělolící, kos černý, drozd zpěvný, majna obecná... Rozespale mžourám: co je to za bird-watcherskou schízu? Složení této absurdní ptačí směsky jasně říká, že do centra jedu z Ruzyně a v Troji vypustili přebytečné odchovy. Nemohl jsem se mýlit víc: jsem na téměř nejvzdálenějším místě od Ruzyně, kam se lze na zemském povrchu dostat – v novozélandském Aucklandu.

Jak Nový Zéland ke své jedinečnosti přišel

Další dny potvrzují počáteční dojem: Nový Zéland (NZ) je ornitologicky nejbizarnější místo na světě. Jak poznamenal Jared Diamond, na NZ se můžeme nejvíce přiblížit tomu, jaké by to bylo studovat život na jiné planetě. Kdejaká země se prší výjimečností své fauny, či mírou její ohroženosti (přilákat solventní turisty a ptáčkaře je dnes velký business). Veškerá konkurence však ve srovnání se zemí, kde si lidé říkají „Kiwi“, zůstává ubohou kulhavou stařenou. Seznam původní ptačí fauny se může blýsknout pěknou řádkou „špeků“. *Hihi*: žádný jiný pták na světě nekopuluje i v misionářské poloze. *Kiwi*: opeřený „savcoid“ s jedinečnou morfologií, hnízdní biologií ... a prostě vším. *Kea*: jediný papoušek světa obývajících horské bezlesí (a který jiný papoušek žere ovce?). *Kakapo*: nejtěžší papouch světa, jediný nelétavý zástupce svého řádu, aktivuje v noci, jako jediný papoušek má tokaništní polygynní párovací systém. 80 milionů let izolace – záruka biologické neobyčejnosti.

Druhým aspektem novozélandské ptačí výjimečnosti je její ohroženost. Holocaust původního vegetačního pokryvu uvolnil prostor pro introdukované rostliny. Ty zas vytvořily typ vegetace, jenž nevyhovoval původním druhům ptáků. Přidejte k tomu introdukce evropských lasic, australských kusu lišících a dalších profesionálních zabijáků. To by byl problém kdekoli na světě. Tady tuplem: až do příjezdu člověka tu žádní savcí predátoři nežili¹. Tedy zanedbatelný selekční tlak na evoluci anti-predačního antisavčího útkového chování. Důvěřivé naivní původní ptactvo + nevybíraví nepůvodní predátoři = velký průšvih.

Do třetice všeho nejhoršího. Lidstvo s velkým úsilím introdukovalo stovky druhů ptáků po všech kontinentech. Nový Zéland je celosvětově na špici míst, která dostala nejvíce na frak. Introdukovaných druhů přežívá ~40, což je ovšem jen zlomek z více než stovky (!) druhů, které

byly původně vypuštěny. Aklimatizační společnosti, jejichž členové by podle dnešních zákonů strávili zbytek života za mřížemi, si žádné geografické servítky nebraly: na NZ potkáme flétnáky australské (*Cracticus tibicen*) či křepelky proměnlivé (*Coturnix ypsilophora*) z Austrálie, orebice čukar (*Alectoris chukar*) či hrdličky kropenaté (*Streptopelia chinensis*) z Asie nebo křepely kalifornské (*Callipepla californica*) či bernešky velké (*Branta canadensis*) ze Severní Ameriky.

Stran evropských, amerických i asijských druhů je jisté, že se na druhou stranu zeměkoule dostaly jen s pomocí člověka. U australských druhů nevíme. Rosely pestré (*Platycercus eximius*) nebo kakadu růžový (*Eolophus roseicapillus*), zpestřující místní parky, jsou potomky uprchlých domácích mazlíčků. Kakadu žlutočelatí (*Cacatua galerita*) možná také, ale nelze vyloučit, že jde o potomky přirozených „záletníků“. Některé druhy se dokonce přirozeně „sebe-introdukovaly“ z Austrálie. Třeba potápka australská (*Tachybaptus novaehollandiae*) nebo lyska černá přicestovaly bez pomoci člověka v druhé polovině minulého století.

Čert, jak známo, kálí na tu větší hromadu: introdukovaní vrabci domácí škodili introdukovaným plodinám, proto kolonizátoři introdukovali sýčka obecného. Jak už je v podobných případech zvykem, sýčci žerou většinou všechno možné kromě vrabců: převážně hmyz,

Foto: Tomáš Grim

Hihi, tedy medosavka hvězdavá (Notiomystis cincta), je jediný pták na světě, u něhož bylo pozorováno páření v misionářské poloze. Samec (na obr.) je schopný přimáčknot samici k zemi břichem (jejím) vzhůru a přidržet ji v této pro ptáky netypické poloze roztaženými křídly. Samci jsou silně promiskuitní a svůj apetit si vybíjejí dokonce i na čerstvě vylétlých mláďatech. U hiihiho vědci zaznamenali všechny párovací systémy, které v přírodě existují: monogamii, polygynii, polyandrii i polygynandrii. Ostrov Tiritiri Matangi.

1 I když nějací asi nakonec byli, ale vzácně: Worthy a kol. 2006: PNAS 103(51): 19419–19423.

pavouky a žížaly. Vrabce, stehlíky, zvonky atd. potkáte na NZ dodnes běžně. A to je stále jen vzorek ptačího koktejlu namíchaného člověkem. Následky pro původní faunu jsou očekávatelné: konkurence o potravu, tlačení o místa k hnízdění či predace domorodců přistěhovalci.

Okem ochránáře přírody jde o jednu z největších katastrof v historii. Okem biologa jde o unikátní příležitost studovat jevy, které jsou jinak z etických důvodů experimentálně nezkoumatelné – introdukce cizích druhů představují velkoškálové přírodní pokusy založené před stoletím a půl; jejich výsledky, které dnes sklízíme, jsou zásadní pro pochopení řady ekologických a evolučních jevů². Okem ptákaře jde o atraktivní mix ptačí fauny, který nemá celosvětově konkurenci.

Praktické rady

- NZ je typická vyspělá, bezpečná, „západní“ země, kde si návštěvník žije ve vatě (žádná malárie, jedovatí hadi, komára abys pohledal). Největší rizika hrozí, pokud si cestou domů dopřejete „stopover“ v Malajsii či Singapuru. A taková rizika lze jen doporučit³.
- Návštěva během naší zimy = samá pozitiva a ptáčkařské jistoty (především říjen–leden). Místní ptáci hnízdí, navrch tu zimují severští migranti a den je dlouhý (při jedné z návštěv během našeho severského léta jsme podezřele nestíhali dle plánu – inu, jen 8 hodin světla denně).
- Ačkoli své služby nabízí nepřehledné cestovní kanceláře specializované na ptákaře, lze vše snadno vidět po vlastní ose – pomocí husté sítě autobusových linek, levně půjčeným autem, nebo nejlevněji zde velmi snadným autostopem.
- NZ má skvělý určovací atlas (Heather & Robertson 2011). Vzhledem k omezenému počtu druhů a jejich často až legrační krotkosti není důvod hrotit domácí akustickou přípravu.
- Zastánci nezávislého ptáčkařského „freestylu“ by se měli připravit na zklamání. Krajina – zvláště Severního ostrova – je jedna velká ekologická katastrofa: zemědělská produkce zabírá skoro vše, původní příroda skoro nic, obojí oploceno. Onen malý rudiment v chráněných územích však stojí jednoznačně za to.
- Z koncentrace zajímavých rarit v rezervacích a z ptačí důvěřivosti plyne i logisticky potěšující fakt, že vše lze stihnout za pár dní (včetně „pelagického výletu“ na mořské ptáky). Ačkoli se tedy nemusíte za vysněnými druhy pachtit (často neúspěšně) celé týdny jako třeba v Peru nebo Kamerunu, proč si nevychutnat v klidu krásu Jižních Alp nebo nekonečných pláží po celé (doplňte týdny, měsíce apod., dle úspěchanosti vašeho životního stylu)?
- Ty nejatraktivnější druhy jsou zároveň ty nejohroženější. Na pozorování většiny z nich ve volné přírodě zapomeňte. Prakticky stoprocentní šance je vidět máte na dvou typech míst: na některých malých

2 Např. Samaš & Grim 2010: Živa 58(5): 227–229, nebo novozélandské pokračování projektu strnadih nářečí: <http://www.yellowhammers.net/>.

3 Grim 2013: Ptačí svět 20(4): 22–24.

Foto: Tomáš Grim

Který pěvec je nejprimitivnější? Pokřovník zelený (*Acanthisitta chloris*). Tento trpasličí ptáček se podle molekulárních studií usadil na samém základu kořene evolučního stromu dnešních pěvců. Jeho letecké schopnosti nikoho neoslňují, na rozdíl od akrobatického šplhání této ptačí miniatury, přezdívané domorodci „zelený kamínek“. Jižní Alpy, Jižní ostrov.

příbřežních ostrůvcích (kde byly vysazeny po vyhubení dříve introdukovaných predátorů) a v pečlivě vyplaných rezervacích (většinou na ostrůvcích). Ty někdy připomínají spíše udržované městské parky než rezervace, jak je chápeme u nás (včetně elektrických ohradníků, pastí na hlodavce apod.).

- Protinožní ptáci jsou často až neuvěřitelně krotcí (což nakonec vysvětluje, proč jsou tak ohrožení). Pozorování a fotografování – zvláště pěvců – je snadnější než kde jinde.
- NZ má zcela odlišné složení fauny oproti tomu, co je jinde zvykem: ~240 druhů je po třetinách rozděleno mezi ptáky mořské, mokřadní a suchozemské (celosvětově jsou mořští a mokřadní oba pětiprocentní). Pokud vám imponují buřňáci, buřňáci, albatrosi či kormoráni, pak je NZ jasná volba.
- Ptáčkařský sběratel rarit⁴ si zde svůj list může prodloužit s logistickou lehkostí. Proti gustu žádný dišputát, nicméně mně na novozélandských ptácích víc než endemismus fascinuje jejich neopakovatelná ekologická a evoluční jedinečnost.

Kouzelný ostrůvek

Proč chodit kolem horké kaše: kdo byl na NZ a nebyl na Tiritiri Matangi, nebyl na NZ. Na ploše 2,2 km², propletené sítivím pěšin a opeřených řadou krmítek, potkáte to nejlepší z novozélandské opeřené čeládky. Tu se mrcasí pištec bělohavý (*Mohoua albicilla*), tam šplhá laločník sedlatý (*Pilesturnus [carunculatus] rufusater*). V opadance šustí lejsčák dlouhonohý (*Petroica australis*). Porostem se rozlehne podivný éterický zpěv – to laločník šedý (*Callaeas [cinereus] wilsoni*) volá svou samičku.

4 Grim 2011: Ptačí svět 18(1): 20–22.

Foto: Tomáš Grim

Lidé pěvušku modrou introdukovali v domnění, že pomůže regulovat množství škodlivého hmyzu. Dnes nad takovým hlupekstvím můžeme jen nevěřičně zakroutit hlavou: hmyz má nesrovnatelně rychlejší populační dynamiku než ptáci; ptáci na početnost hmyzu samozřejmě žádný podstatný vliv nemají. Pěvuška modrá ve své nové vlasti sdílí extrémní horské prostředí s věhlasným papouškem kea (*Nestor notabilis*), známým to trhačem ovcí. Vidět tak nesourodé druhy pohromadě patří ke klíčovým zážitkům ptákaření u protinožců. Arthur's Pass, Jižní ostrov.

Foto: Tomáš Grim

„Více vepřového“, volá zlověstně sovka ostrovní (*Ninox novaeseelandiae*), jediná přežívající novozélandská sova (anglicky zvaná onomatopoeicky „morepork“). Spolu s vzácným ostřížem novozélandským (*Falco novaeseelandiae*) a běžným motákem tichomořským (*Circus approximans*) vyvrací časté tvrzení, že před kolonizací člověkem na NZ predátoři však loví jinak anebo jinde než lasice, hranostaji, tchoři, kočky, psi, krysy, ježci či nejhorší vybírači ptačích hnízd – kusu liščí. Rezervace Tawharanui, Severní ostrov.

Miranda je nejdůležitější zimovištní lokalitou endemického kulíka křivozobého (*Anarhynchus frontalis*). Shromažďuje se tu až 40 % z přežívajících pěti tisícovek jedinců tohoto jedinečného druhu: kulík křivozobý má jako jediný pták na světě zobák zahnutý do strany. Všichni jsou praváci. Hnízdí na štěrkových lavicích ledovcových horských řek Jižního ostrova, zimují převážně v nížinných mokřadech ostrova Severního. Vidět v Mirandě přes 10 000 různých bahňáků, včetně záplavy kulíků křivozobých, není žádná vzácnost.

Po setmění se ozývá kivi Owenův (*Apteryx owenii*). Kiwi *pukupuku* klade relativně nejtěžší vejce ze všech opeřenců: vejce váží až 23 % hmotnosti samice. Ta někdy naklade i druhé vejce, které též inkubuje pouze samec (kolem 70 dní). Zatímco např. u podobně velkých hrabavých a kachen zabere samici výroba dalšího vejce jeden až dva dny, trvá totéž samici kiviho tři týdny.

Po loukách bloumají modré slípky, ve dvou provedeních. *Pukeko* je ta menší, tedy slípka modrá (*Porphyrio [porphyrio] melanotus*). Nicméně ta druhá, zavalitější slípka, je atrakcí číslo jedna. Slípka takahe (*Porphyrio hochstetteri*) je jedním z erbovních zvířat NZ (dříve byla považována za poddruh vyhynulé *P. mantelli*). Tento největší chřástal světa nelétá a pravděpodobně vznikl nezávislou evolucí z pradávnej populace slípky modré. Ta ostrovy kolonizovala před přiletem dnešních slípek modrých, které na NZ potkáme – takahe je tedy druh „uhnížděný“ uvnitř jiného druhu.

Až do roku 1948 byla takahe považována za vyhynulou a znovuobjevení tohoto monstra se stalo zoologickou senzací. Její existence ovšem visí na pověstném ochránářském vlásku: v původním areálu žije sotva přes stovku jedinců, které navíc drží v šachu žravost introdukovaných lasic a jelenů (ti druzí žerou podobnou vegetariánskou stravu jako takahe). Jako v mnoha jiných případech ochránáři převezli část populace na drobné predátorů-prosté ostrůvky kolem obou novozélandských „pevnin“. Takahe je díky nim zatím stále s námi.

A na sever...

V běžné zemědělské krajině nic moc exotického (pro našince) nepotkáme. Třeba vrabce, skřivany či strnady obecné. Nebo v současnosti nepočtenější ptáky NZ: kosa černého a pěnkavu obecnou. Tito pasivní přistěhovalci si na NZ lebedí už půl druhého století. To je dost dlouhá doba na to, aby se stalo něco biologicky zajímavého: např. kosi a drozdi změnili velikost snůšky, sezonní průběh její velikosti a řadu dalších znaků. Co se stalo se zpěvnými projevy těchto evropských přistěhovalců zatím nevíme, ale na strnadech už se pracuje (viz pozn. č. 2).

Jedním z doporučitelných míst je rezervace Takapu Refuge na jižním konci spektakulární Muriway Beach. Terej australský (*Morus serrator*) původně hnízdil na ostrůvku nedaleko pevniny, ale postupně se část

kolonie přestěhovala přímo na „pevninu“ Severního ostrova. Pozorovat tereje, jak se z několika desítek metrů vrhají rychlostí přes 100 km/hod. do vln, je úžasný zážitek.

...a na jih

Tučňáky si většinou spojujeme s Antarktidou – kde žije jen menšina druhů. V rezervaci Oamaru na Jižním ostrově lze shlédnout pravidelnou večerní šou a to doslovně: na tučňáky nejmenší vracející se z lovu navečer do svých nor totiž koukáte z divadelního hlediště. Pokud vás víc láká méně komerční zážitek, stačí zajet jen pár km na jih, k pláži Bushy Beach. Tučňáky nejmenší a sem tam i nějakého žlutoookého (*Megadyptes antipodes*) ovšem uvidíte z podstatně větší vzdálenosti několika set metrů, zato bez na vás nalepených tělnatých turistů jako v Oamaru. Tučňáka nejmenšího také můžete na zmíněném ostrově Tiritiri Matangi šmírovat skrze sklo v umělých norách z pár decimetrů.

Polooostrov Otago představuje jediné místo na světě, kde albatrosi hnízdí na pevnině (Severní a Jižní ostrov jsou považovány za „mainland“ a teprve drobnější ostrovy dále od této „pevniny“ jsou tedy „islands“). Místní poddruh albatrosa královského (*Diomedea [epomophora] sanfordi*) někteří taxonomové vyčleňují jako samostatný druh (albatros Sanfordův). Tento ohrožený pták je jedním z mnoha endemitů NZ (hnízdí pouze na Taiaroa Head u Otaga a Aucklandových a Chathamských ostrovech).

Na NZ najdeme jen dva druhy kukaček, oba parazitické. Kukačka dlouhoocasá (*Urodynamis taitensis*) podniká jednu z nejpohodlnějších migrací suchozemského ptačího druhu přes oceánské dálavy. Tento endemit hnízdí pouze na malé ploše NZ, nicméně jeho tahové cesty a zimoviště zahrnují obrovský vějířovitý úsek Melanésie, Mikronésie a především Polynésie. Miniaturní ostrůvky, na které doletí její mláďata bez toho, že by byla vedena svými rodiči, leží až 6 000 km daleko od hostitelských hnízd.

Jednou z nejobecnějších přírodních souvislostí je negativní vztah mezi biodiverzitou (počtem všech druhů) a endemismem (počtem geograficky unikátních druhů, tj. těch, co jinde nežijí)⁵. Vzácné druhy prostě žijí jinde než dav jejich běžných příbuzných. NZ v tomto směru není žádnou výjimkou: celkový počet původních suchozemských druhů (~130) nikoho neoslňuje, nicméně zastoupení endemitů je obrovské: ~90 %! Z asi sedmi desítek mořských druhů je pak endemická třetina. Skutečná deviza novozélandské přírody však tkví ještě v něčem jiném: pokud bychom uvažovali jedinečnost životních projevů ptáků na jednotku plochy, vyhrávají protinožci na celé čáře.

5 Grim 2006: Vesmír 85(3): 140–147.

Kde bychom tučňáka nečekali? V lese. Tučňák nejmenší (*Eudyptula minor*) se batolí nočním hvozdem ke své noře. Ostrov Tiritiri Matangi.

Tomáš Grim | učí na katedře zoologie Univerzity Palackého v Olomouci. Zabývá se především hnízdním parazitismem a urbanizací ptáků. Je spoluautorem a spolueditorem první slovenské Ornitologické příručky.

Podnikáme odpovědně

Lafarge Cement, a. s. je jedním z významných výrobců stavebních materiálů v České republice. Kromě cementů vyrábí také maltovinové pojivo Multibat PLUS a vápence pro odsíření elektráren a tepláren ENVICALC. Závod v Čížkovicích na Lovosicku má více než stodesetiletou historii. Ohromné investice v posledních 20 letech přinesly zefektivnění výroby, které vedlo ke snížení energetické náročnosti a zároveň také splnily cíl snížit dopad výroby na životní prostředí na co nejnížší míru. Stalo se samozřejmostí, že všechny emisní limity, definované legislativou, jsou s rezervou plněny. Na cestě nahrazování primárních, ušlechtilých paliv těmi druhotnými jsme zde v Čížkovicích na světové špičce.

Již léta **podporujeme** některé místní sociální a environmentální projekty jako například Poradnu pro náhradní rodinnou péči v Litoměřicích, Obecně prospěšnou společnost Milešovka nebo projekt založení biocentra a biokoridorů v blízkém Chotěšově.

Rekultivaci a revitalizaci vytěžených lomů jsme rozšířili o **spolupráci s ornitology** při ochraně ohrožených druhů. Jedním z nich je břehule říční, která šetrným přístupem zaměstnanců hnízdí přímo v areálu závodu. V letošním roce se těšíme na první mláďata páru sokola stěhovavého hnízdícího na našem komíně.

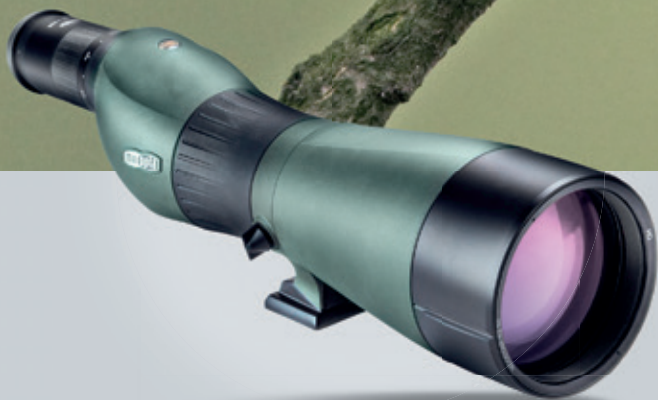
Podpořili jsme ochranu rorýsů, ptáků žijících především na budovách a jiných stavbách. Již druhým rokem jsme generálním partnerem projektu ČSO **Rorýsí školy**, díky kterému se do ochrany tohoto ohroženého druhu může snadno zapojit i školní mládež.

Věnujeme se **dobrovolnictví**. Pomáháme místním neziskovým organizacím i dalším subjektům v našem okolí. V loňském roce naši zaměstnanci odpracovali 637 dobrovolnických hodin na 14 akcích.

Lejsek bělokrký
(*Ficedula albicollis*)

MeoStar S2 82 HD

MeoStar B1 10x42 HD

**Díky dokonalé optické kvalitě
spolehlivě určíte každý druh**

Exkluzivní nabídka nejoblíbenějších modelů pro pozorovatele ptáků a přírody:

- MeoStar S2 82 HD
+ okulár 30-60x WA /
okulár 20-70x
- Adaptér S2
- Lišta S2
- MeoPix
- Fotoadaptér
- Brašna S2 Stay-on-case
- Meopta / Manfrotto stativ
- MeoStar B1 8x32
- MeoStar B1 8x42
- MeoStar B1 10x50
- MeoStar B1 10x42 HD

25%
sleva

na nejoblíbenější
produkty*

meopta

www.meopta.com

Doporučeno
Českou společností ornitologickou
Bližší informace a objednávkový formulář na www.cso.cz

* doporučené maloobchodní ceny pro členy ČSO

ČESKÁ
OPTIKA
od roku
1933

PTAČÍ ZAHRADA

Foto: Denis Matthey

Zahrady představují uměle vytvořený, ale významný a široce rozšířený biotop. Současným trendem jsou bohužel až přehnaně upravené zahrady s golfovým trávníkem a zapuštěným bazénem místo přírodního jezírka. Přitom zahradu nemusíme nechat zpustnout a zarůst plevelem, aby zůstala pěkným místem odpočinku. Stačí ji upravit tak, aby měla co nabídnout i dalším obyvatelům a my se mohli těšit z jejich přítomnosti.

Co můžeme udělat pro ptáky v naší zahradě?

Nabídnout místo k hnízdění

Některé druhy hnízdí vysoko v korunách stromů (straka, hrivnáč, poštolka), jiné upřednostňují nižší stromy (drozdi) nebo keře (pěnice). Zvonci dají přednost vysokým jehličnanům a tujím, podobně jako konopky. Staré stromy poskytnou přirozené dutiny a zdroj hmyzu. Je dobré je nekácet a nechat dožít i pahýly. Pokud na zahradě staré stromy nejsou, můžeme vyvěsit budky. Ty je nutné po sezóně čistit!

V hromadě dřeva může zahnízdít červanka nebo střízlík, na budově vrabec domácí, rehek, jiříčka, vlaštovka či rorýs. Živé ploty jsou vyhledávaným místem k hnízdění, jelikož představují bezpečí a zároveň dostatek potravy. Vhodné místo k hnízdění vytvoříte i prostým svázáním větví keřů.

Nabídnout potravu

Přikrmování na krmítku bychom měli omezit na zimní měsíce a zahradu upravit tak, aby ptákům poskytla sama dostatek potravy. Pamatujme – čím pestřejší zahrada, tím rozmanitější druhové složení jejích obyvatel. Třešeň přiláká špačky, nízký trávník kosa či rehka, okrasné bodláky stehlíky a další zrnožravé ptáky. Část trávníku nesekejme a nechme tam dozrát semena rostlin, vyšší stébla také poskytnou úkryt a chrání půdu před vysycháním.

Výsadbu stromů volíme dle velikosti zahrady. Do menších zahrad vysazujeme nižší stromy, které příliš nestíní a na podzim nabídnou ptákům množství plodů (např. jeřáby). Ty jsou nejen pastvou pro ptáky, ale i pro naše oči. Pokud máme jablono, je dobré pár jablek na stromě nechat do zimy pro kosy nebo zimní hosty brkoslavy. Plody mnoha okrasných kultivarů na stromě vydrží až do prosince. Jehličnany zase poskytnou úkryt a jejich šišky potravu po celý rok.

Keře v době květu lákají hmyz, na kterém si pochutnají hmyzožraví ptáci. Na podzim nabídnou bohaté zásoby bobulí, které leckdy zůstávají ozdobou naší zahrady a zdrojem potravy až do zimy.

Významnou medonosnou rostlinou i vítanou zásobárnou bobulí pro ptáky je břečťan. Navíc je vhodným místem pro stavbu hnízda např. pro konopky a pro zimování hmyzu.

Pokud naše zahrada není dost velká, abychom mohli pěstovat stromy či keře, můžeme vysadit alespoň některé okrasné trávy, letničky (slunečnice, ostálky) a trvalky (levandule, dobromysl, šalvěj, třapatky

rodu *Echinacea* a *Rudbeckia*, bělotrn, máčka), jejichž květy lákají hmyz a **semena** jsou pro ptáky zdrojem potravy. V žádném případě tyto rostliny po odkvětu nestříháme, aby mohly vytvořit semena.

Hmyz, larvy a další kořist ptáci loví v okolí vody, kompostu, záhonů květin, hromady dřeva, skalek, v záhonech s mulčovací kůrou nebo v okolí kvetoucích stromů. Vděčnými návštěvníky těchto míst budou např. kosi, drozdi, rehkové nebo střízlíci.

Nabídnout vodu

Ideálním řešením je malé zahradní jezírko s mělkými břehy, kde se ptáci mohou koupat i napít. Postačí ale i napajedlo či miska s vodou, nejlépe mělkou a trochu širší, aby se v ní ptáci mohli i koupat. Důležité je vodu pravidelně vyměňovat. Bazén je naopak nebezpečným místem a kvůli chemii naprosto nevhodným zdrojem vody.

Zajistit bezpečí

Přirozený úkryt před predátory po celý rok poskytne husté rostlinstvo i hromada dřeva.

Pozor na domácí mazlíčky, především kočky! Když vyvěšujeme budky nebo krmítka, dbejme na to, aby nebyly pro kočku přístupné. V době, kdy se ještě nevzletná mláďata často zdržují na trávníku, držíme kočku pár dní zavřenou, je-li to možné.

Skleněné plochy zajistíme proti nárazu pomocí speciálních samolepek nebo ručně vyráběnou dekoraci.

Neponecháváme na zahradě otevřené nezajištěné sudy či jiné hluboké nádoby s vodou – ptáci, ale i jiní živočichové, se v nich snadno utopí.

Pozor na různé skuliny a díry (v zídkách, pumpách či zahradních domcích), kam mohou ptáci jako např. sýkory zalézt při hledání vhodného místa k hnízdění, ale odkud už se nedokážou dostat ven.

Nepoužívat chemii

Používání chemie na zahradě je obecně nevhodné. Nejenže mizí plevel, zdroj potravy pro ptáky, ale mláďata se mohou otrávit postříkaným hmyzem. I malé dítě může najít lákavý plod a neumytý jej strčit do pusy... ☹

Česká společnost ornitologická: www.birdlife.cz
Jaro ožívá: www.springalive.net
Ilustrace: Pavel Procházka
Text: Gabriela Dobruská, Alena Klvaňová

PTAČÍ ZAHRADA

Ptáci

- 1) vrabec domácí
- 2) pěnice černohlavá
- 3) rehek domácí
- 4) kos černý
- 5) stehlík obecný
- 6) zvonek zelený
- 7) červenka obecná
- 8) konipas bílý
- 9) sýkora modřinka
- 10) pěnkava obecná
- 11) sýkora koňadra
- 12) brhlík lesní
- 13) žluna zelená

Ostatní živočichové

- 14) žluťásek tolicový
- 15) bělásek zelný
- 16) ještěrka živorodá
- 17) skokan hnědý

Zahradní prvky

- 18) polobudka
neboli rehkovník
- 19) samolepky na sklo
- 20) zralá plodenství
slunečnice
- 21) hromada dřeva
- 22) krmítko pro ptáky
- 23) mrtvý kmen
- 24) hmyzí domeček
- 25) kompost
- 26) starý strom
s dutinami
- 27) zahradní jezírko

Rostliny

- a) bez černý
- b) štetka obecná
- c) slunečnice roční
- d) cesmína ostrolistá
- e) dobromysl obecná
- f) rozchodník ostrý
- g) přísavník třícípý
- h) hlohyně šarlatová
- ch) dřívěšník obecný
- i) jablonoň domácí
- j) sítina sivá
- k) kosatec žlutý
- l) kalina jedlá
- m) jeřáb ptačí
- n) růže šípková
- o) břečťan popínavý
- p) levandule lékařská
- q) ptačí zob obecný

Tabulka: Základní údaje o doporučených keřích a popínavých rostlinách pro ptačí zahrady

Keře	Výška	Doba květu/plodů	Barva květů/plodů	Prostředí
bez (<i>Sambucus</i>)	7–10 m	VI–VII/VIII	žlutobílá/černá	○ až ●
dřišťál (<i>Berberis</i>)	1–5 m	IV–V/IX	žlutá, oranžová/červená, modrá	○ až ●
tis (<i>Taxus</i>)	až 20 m	III–IV/IX–X	žlutá, nenápadná/červená	●
cesmína (<i>Ilex</i>)	až 5 m	V–VI/IX–III	bílá/červená	● až ●
hloh (<i>Crataegus</i>)	až 8 m	IV/IX–X	bílá až růžová/červená	●
hlohyně (<i>Pyracantha</i>)	2,5–5 m	V–VI/VIII–IX	bílá/červená	○ až ●
růže šípková (<i>Rosa</i>)	1–3 m	V–VI/VIII–X	růžová/červená	○
pámelník (<i>Symphoricarpos</i>)	až 2 m	VII–VIII/IX–XI	bílorůžová/bílá	○ až ●
muchovník (<i>Amelanchier</i>)	0,2–20 m	III–VI/VII–IX	bílá/červená až černá	○
rakytník (<i>Hippopae</i>)	2–4 m	III–V/VIII–IX	žlutá, zelená/oranžová až červená	○
skalníky (<i>Cotoneaster</i>)	0,3–3 m	V–VI/IX–X	růžovobílá/červená	○
břečťan (<i>Hedera</i>)*	až 30 m	IX–XI/XII–III	zelenožlutá/fialová až černá	●
přísavník-psí víno (<i>Parthenocissus</i>)*	až 20 m	V–VI/IX–X	zelená/fialová	○ až ●
zimolez (<i>Lonicera</i>)*	2–4 m	V–VII/VII–IX	žlutá, bílá, růžová/červená, modrá, černá	○ až ●
* popínavé rostliny ○ – slunce ○ až ● – slunce až polostín ● – polostín ● až ● – polostín až stín ● – stín				

Ptáci na zahradě

Červenka obecná (*Erithacus rubecula*) obývá prostředí s hustým podrostem, tedy i zahrady s množstvím keřů. Zpívá nejčastěji brzy ráno a rovněž večer až do soumraku.

Sýkora koňadra (*Parus major*) je běžným obyvatel ptačích budek, tzv. velkých sýkorníků, s vletovým otvorem 33–34 mm. Drobnější ptáky z nich často vytlačí. Častý návštěvník krmítek.

Sýkora modřinka (*Cyanistes caeruleus*) hnízdí v dutinách, třeba i ve schránce na dopisy. V budce jí stačí vletový otvor 27–28 mm, kam se nedostane větší koňadra. Často ji vidíme na koncích tenkých větví, kde sbírá hmyz, viset hlavou dolů.

Pěnkava obecná (*Fringilla coelebs*) žije všude, kde jsou stromy. Její hnízda jsou úhledná, vystlaná chlupy a peřím, zvenčí maskovaná mechem a lišejníky. Patří k nejhodnějších ptákům zahrad.

Žluna zelená (*Picus viridis*) je pták starých ovocných zahrad, parků a menších lesů. Na zahradním trávníku ji můžeme pozorovat při vybírání mravenců. Na počátku hnízdění často slyšíme chechtavé volání obou partnerů.

Brhlík lesní (*Sitta europea*) žije v parcích a zahradách, kde najde staré stromy s dutinami. Je-li vchod do dutiny široký, upravuje si ho směsí slin a hlíny až na průměr svého těla. Stejně tak si upraví vchod do budky. Často ho spatříme létat hlavou dolů po kmeni stromu.

Vrabec domácí (*Passer domesticus*) se zdržuje většinou při zemi a v hustém kroví. Hlasem je známé čimčarání. Hnízdo je neupravené, postavené z nejrůznějšího materiálu. Je společenský a hnízdí v koloniích, např. v dutinách pod okapy, ale přijímá i budky (velké sýkorníky). Samci neúnavně vypěvují ze střešního okraje.

Rehek domácí (*Phoenicurus ochruros*) je běžným obyvatel zahrad. K hnízdění využívá zákoutí mezi trámy stejně jako polootevřené budky, tzv. polobudky neboli rehkovíky, kde vletový otvor zaujímá ½ přední stěny. Často zpívá z vyvýšeného místa (střecha, plot, okap), podřepuje a pocukává rezatým ocáskem.

Pěnice černohlavá (*Sylvia atricapilla*) je typickým obyvatel křovin, kde si staví své úpravné hnízdo. Sameček má černý vršek hlavy, samička hnědý. Její zpěv je bohatý a hlasitý s flétnovými tóny.

Stehlík obecný (*Carduelis carduelis*) je pestře zbarvený pták, kterého můžeme na podzim vidět v hejnech přelétávat na zaplevelených pozemcích, především s bohatým zastoupením bodláků. Na jaře vybírá semena např. ze smetánek lékařských. Hnízda staví na stromech.

Zvonek zelený (*Carduelis chloris*) získal své jméno díky hlasu, který obsahuje řadu zvonivých tónů. Často ho můžeme slyšet zpívat z vrcholku jehličnatých stromů. Živí se hlavně semeny.

Kos černý (*Turdus merula*) často pobíhá po trávníku, kde hledá potravu. Při vzrušení vztyčuje svůj dlouhý ocas. Hlasitý a bohatý kosí zpěv můžeme slyšet už od časného jara, a to až do soumraku, ve městech i v noci. Hnízdo, kam snáší typická modrá vajíčka, staví na nejrůznějších místech – v kroví stejně jako v truhlíku na květiny či v kůlně.

Konipas bílý (*Motacilla alba*) se nejčastěji vyskytuje v blízkosti vody. Typicky potráhá ocasem. Hnízdo je vždy svrchu kryté – na zahradách nejčastěji v trémoví stodoly, v děrách zdí, v hromadách dřeva, ale přijímá i polobudky. Živí se především hmyzem.

Další živočichové na zahradě

motýli – jsou nejen důležitými opylovači, ale také potěchou pro oko. Mnoho druhů je ohroženo, proto je jejich podpora velmi žádoucí, např. vysazením kvetoucích rostlin a keřů (komule rodu *Buddleia* zvaná „motýlí keř“, tavolník, hvězdnice, krásnoočka, levandule, dobromysl a další). Můžete jim nabídnout i krmítko – mělkou misku nejlépe žluté barvy s cukerným roztokem nebo např. šťávou z pomeranče.

čmeláci – jsou zdatní opylovači, kteří dosáhnou i do dlouhých úzkých květů a opylují i za deště či chladného počasí. Kromě kvetoucích rostlin jim přijde vhod také zakoupený nebo doma vyrobený čmelín (dřevěná bedýnka s vletovým otvorem opatřeným trubkou).

včelky samotáčky – nejsou útočné, velmi účinně opylují. Každý druh se vyznačuje jiným zajišťovacím chováním a je zážitkem je pozorovat. Nabídněte jim „domeček“ ze dřeva vyplněný chodbičkami z nejrůznějšího materiálu.

ještěrky – se rády vyhřívají na kamenné zídce postavené na osluněném stanovišti.

slepýši, užovky – kromě zidek obývají také kompost, ten proto nepřehazujte v červnu a červenci, mohli byste užovkám poškodit nakladená vajíčka.

jezci – noční hmyzožravci, kteří si poradí i se slimáky a drobnými hlodavci. Přes den odpočívají v úkrytu ze suchých větví, v kůlně či hromadě listů.

skokani, ropuchy, čolci, vážky – obyvatelé zahradního jezírka ocení, když se úplně vyhnete chemickým přípravkům k čištění, pozor také na ryby, jsou predátory vajíček, larev a pulců. Pamatujte na pozvolný přístup do vody, vhodný je ostrůvek v podobě kamene a vodní a vlhkomilné rostliny.